

चांदोबा

मार्च १९८२

चंद्रहार

महाराष्ट्राच्या मुमारात दारावर कोणतीही थाप मारली ती ऐकून विश्वनाथराव दचकून उठले. बाहेर वादळाबरोबर पाऊसही पडत होता. पिजा मसकत हसता आणि सोसाट्याचा वारा चालू होता त्या वरून ते चांगले कळत होते. विश्वनाथरावांनी दरवाजा उघडला. एक बरंदाज वाई घरात शिरल्या व चाबत्या आवाजात म्हणाल्या—

“लवकर दरवाजा बंद करा, ते लोक व्हाऊन येत आहेत.”

त्या वाई रेशमी लुगटे नसलेल्या होत्या. त्यांच्या अंगा झाडावर सोल्याचे चांगले दागिते होते. विश्वनाथरावांनी दार बंद करीत श्रद्धा पाहिले की तिचे जण त्यांच्या घरासमोरून पळत जात होते.

दार बंद करून विश्वनाथ रावांनी विचारले—“तुम्ही कोण? आणि हे तुमचा पाठलाग का करीत होते?”

त्या वाई म्हणाल्या—“ते लोक माझ्या अंगावरचे दागिते लुटून घेण्यासाठी माझ्या पाठीस लागले होते. मी आपल्या एका नावेपाड्याकडे लग्नासाठी गेले होते. एका-एकी डोंके दुखू लागले, म्हणून भाड्याची गाडी करून निघाले. वाटेत दोघा रुडॉनी गाडी थांबविली. गाडीमालाकडून त्यांना साबील झालेला दिवडा. माझं नशीब चांगलं, म्हणून त्यांच्या हातावर तुरी देऊन मी निघून आले.”

मध्यंतरी पाऊस वाडला. विश्वनाथरावांनी त्या वाईंना समजावून सांगितले—“या घाबरात शाणे भोक्ताचे जागे. उगाडल्यावर तुम्ही घरी जा.” त्यानंतर विश्वनाथरावांनी मसल्या घरात त्या वाईंना सोपण्यासाठी सोप करून दिली.

त्या वाईंनी विश्वनाथरावांचे आभार मानले आणि मसल्याघरात जाऊन सोपल्या.

विश्वनाथरावांना बराच वेळ झोप लागली नाही. परंतु काही वेळाने डोळस लागला. झोप झोवली तेव्हा उठून पाहिले तर चांगले उज्जळले होते. मसल्या घरात जाऊन पाहिले तर तेथे कोणीच नव्हते आणि बाहेरचा दरवाजा उघड्याच होता.

विश्वनाथ रावांच्या छातीत ‘वस्स’ झाले. त्यांनी बाहेरचे दार बंद केले, सर्व घर धुंडाळून पाहिले, पण त्या वाई कोठे दिसल्या नाहीत. परंतु खाटेच्या बाजूला तिपाईंवर एव चंद्रहार ठेवलेला होता. विश्वनाथराव चकित होऊन तो पाहू लागले, कधीत कधी चार हजार हजार रुपयांचा तुरी तो होताच.

त्याच वेळी त्यांना आठवले, त्यांची बायको लम्ब झाले त्या दिवसापासून चंद्रहार विकत घेण्यासाठी त्यांच्या मागे टुमण लावून बसली होती. परंतु विश्वनाथरावांचे एवढी रक्कम कोठून असणार? त्यावेळी मोठे हट्ट करून म्हणाली होती—“पुढल्या दिवाळीच्या आत चंद्रहार करून दिला पाहिजे! परंतु विश्वनाथरावांनी त्यांना ते शक्य नसल्याचे सांगून टाकले होते.

त्या वाई अचानक आपल्या त्यांच्या आईच्या दिवशीच “तुम्हाला माझी पर्वाच नाही. तुम्ही जोपर्यंत मला चंद्रहार करून देत नाही तोपर्यंत मी तुमच्या घराचा

उंबरठा ओळखून जात येणार नाही.” असं पत्र मसल्याच्या टेबलावर ठेवून गरीबी बाहेरी निघून गेली होती.

विश्वनाथरावांना उलगाडा हाईसा की त्या वाई चंद्रहार सोडून का निघून गेल्या? तितक्यात बायकोचा आवाज बाहेर रस्त्यावर ऐकू आला. काही कारणावळी ती घरी परतली होती. तिच्या नजरेस तो चंद्रहार पडला तर तिला वाटेत की तिच्या पत्नीचा परिचाय चांगला झाला. पत्नीने तिच्यासाठीच तो चंद्रहार करवून आणला आहे! म्हणून लगेच गोष्ट सांगितली तरी बायकोला ते खरे वाटणार नाही. काय वाटेत ने करून त्या वाईचा चंद्रहार

त्यांच्याकडे पांचता केला पाहिजे, विचवनाथ-
रावांनी ठरविले. असा विचार करून त्यांनी
चंद्रहार कोळशाच्या पोत्यात लपवला.

त्यानंतर विचवनाथरावांनी वार उघडले
घरात पाऊल टाकताच गौरी म्हणाली-
"बांगले उजाडले, आणि अजूनपर्यंत झोपला
होता की माध? निघाल संकतोपर्यंत तरी
चंद्रहार भिळालाच पाहिजे, सांगून देवते!
म्हणून परत आले.

खरी गोष्ट निराळीच होती. ती भाव-
जयीजवळ थाडून आली होती, परंतु तस
नवऱ्याला सांगणे तिला वरं वाटलं नाही.
विचवनाथराव जेवण झाल्यावर अफिसात
निघून गेले. गौरी खाऊन पिऊन सोपाकपार

स्वच्छ करीत होती. तेव्हा तिला एक दिवू
कोळशाच्या पोत्यात जात असल्या दिसला.
तिने पोते जळते कचन भोकले केले आणि
विचवाला माकून टाकले.

कोळसे जमिनीवर ओतताच तिला
चंद्रहार दिसला. तिने तो धुकून घुसून
गळपात घावला व त्यानंदाचे आरशात
स्वतःच रूप पाहू लागली. तिला आठले
की कोळशाच्या वधारीत तो हार कमावरी
आला असावा आणि तो वसिष्ठाने त्याच्याच
घरी आला. ती गोष्ट नवऱ्याला कळली
तर तो तिच्यासाठी चंद्रहार करण्याचा
करण्याचा विचारच करण्यात नाही. म्हणून
संकातोपर्यंत नवऱ्याची नजर त्या हारावर
पडूच द्यायची नाही. त्यांनी चंद्रहार करून
दिला की हा हार वितळवून घेता येतोच.

परंतु तोपर्यंत हा हार वाचवायचा काय?
तिने विचार करून तो एका डब्यात ठेवला
आणि माहेराहून येताना आणलेले लाडू
त्यावर रचून ठेवले. तिच्यानरोबर बाहेरून
पोचवायला आलेल्या भाणसावरोबर तिने
तो माहेरी पाठविला व आईला द्यायला
सांगितले.

तो माणूस सध्याकालपर्यंत गौरीच्या
माहेरी पोचला, परंतु त्या येऊन तिची आई
घरी नव्हती. म्हणून त्याने ती डबा
गौरीच्या भावजयीच्या हातात दिला. तिने

इसा उघडून पाहिला. लाडू पाहून तिला
हे कळेवा की नवऱ्याने लाडू परत का पाठ-
विले! असा विचार करून ती लाडू काढून
पाहू लागली तेव्हा आली तिचा चंद्रहार
दिसला.

"ही गोष्टी वातावर विमाने आहे!
सासरच्या वस्तू माहेरी पाठवले आहे. हिला
बांगला भवा भिळाला पाहिजे" असा
विचार करून गौरीच्या भावजयीने चंद्रहार
काढून घेतला आणि लाडूचा डबा सासूच्या
खोलीत नेऊन ठेवला.

एकानंतर तिचा नवरा नरहरी धरी
आला तेव्हा त्याच्या हातात ती चंद्रहार
देऊन म्हणाली-"तुम्ही निष्कारण शक्ती
करून माझ डोकं पिकवू नका. हा चंद्रहार
माहेरात घेऊन जा आणि तो वितळवून
माझ्यासाठी दुसरा एखादा बापला करवून
घेऊन या."

नरहरी कधी बापकोणां प्रव्दाचाहेर
काम करीत नसे. उजाडतां तो माहेराकडे
निघाला आणि एका जणूच्याच्या दुकानात
जाऊन त्याने विचारले-"हा चंद्रहार वितळ-
वून तुम्ही एखादा दुसरा बापला करून
द्याल का?" दुकानदाराने नरहरीसमोर
विरगिराळे दागिने आणून ठेवले. नरहरी
ते पहात होता, तितक्यात दोन शिपायांनी
येऊन त्याला अटक केली. दुकानदाराने

जांदोवा

संशय आरंभानेच आपल्या भोकराचं
शिपायांकडे निरोप पाठविला होता.

शिपायांनी नरहरीला विचारले-
"गौरीचा माळ वितळवायला निघाला
होतास का? जवळ, डाग्यावर!"

नरहरीचा चेहरा पांढरा फट झाला.
म्हणाला-"हा मी बोरला नाही. माझ्या
बापकोने मला वितळवून आणायला दिला
होता."

ते कळल्यावर शिपाई त्याला घेऊन
त्याच्या मावी गेलं. नरहरीच्या बापकोने
नवऱ्याला कैद झालेला पाहून घाबरून
जाऊन खरे ते सांगून टाकले. म्हणाली-
"माझ्या नवऱ्याने हा पाठविला होता!"

शिपाई नरहरीच्या बायकाचा घेऊन गौरीच्या घरी बहिरात गेले. गौरी घरघर कापत म्हणाली-“मला हा कोळगाच्या पोत्यात पिढ्याला होता!”

शिपाई कोळगाच्या वस्त्रातील निवणारे तेवढ्यात विभवताशरावांनी सर्व वृत्तांत सांगितला. म्हणाले-“हा हार चोरलेला नाही. एक श्रीमंत बाई आमच्या घरी विगडून ठेवून येण्या होईल!”

तो चंद्रहार आला कोठून हा प्रश्न जास्तच जास्त घुत गुतीचा होऊ लागला. शिपायांना काय करावे सुचेल. त्याच वेळी त्या घरासमोर एक घोड्याची गाडी येऊन उभी राहिली. माडीतून त्या चंद्रहाराची मालकीण उतरली आणि शिपायांना म्हणाली-“कोणो चंद्रहार चोरलेला नाही. मीच तो विसरून यांच्या घरी सोडला होता. आतां तुम्ही जा.” शिपाई निघून गेल्यावर विभवताशरावांनी त्या श्रीमंत बाईला विचारले-“तुम्ही हा चंद्रहार माझ्या घरी कां ठेवून गेला होता?”

ती बाई म्हणाली-“त्या दिवशी रात्री मी ज्या सादेवर लागले होते, तिच्या बाजूच्या तिपाईवर तुमच्या बायकाचे पत्र पडले होते. मी ते वाचून माझ यत्रमान कोट्याधीन आलेत. आम्हाला अत्यंत चंद्रहार म्हणजे फार मोठेच वाटत नाहीत.” नंतर ती गौरीकडे वळून म्हणाली-“तुमच्याला आम वेण कोणासाठी स्वीकारायची नाही. पतीचे उत्तम वर्तन व प्रेम हेच मुख्य असताना! आतां मी तुला प्रेमाची भेट म्हणून हा हार देते.” असे सांगून त्या बाई गौरीला चंद्रहार देऊन गेली.

परंतु गौरी मात्र खाली बालून तो हार न घेता नम्रपणे म्हणाली-“तुम्ही सोड घ्यावात मला उत्तम नैतीचा उपदेश केला आहे आणि माझी कान उपाडणी केली आहे. आज पर्यंत मी दानिश्वांच्या हस्त-साठी पतीला व्यर्थ जास देत होते. माझ्याशी इतक्या प्रेमाने वागणारे माझे पतीच मला चंद्रहारपेक्षा जास्त मोलाचे आहेत!”

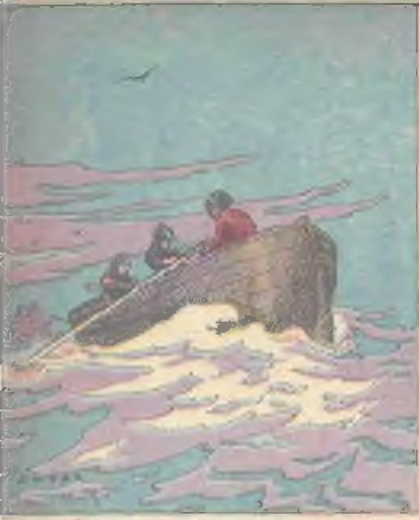

[१]

[मंदारदेव निःशस्त्र झाला असता त्याचे दोघे ग्रीही अंगरक्षक त्याला घेऊन समुद्रकिनार्याकडे कात होते. त्या वेळी एक बीच पडली आणि दोघे अंगरक्षक बरणे शकले. नंतर मंदारदेव त्याच्या सैनिकांवर कुबत्रिनी होपावरचे घोडेस्वार चालून आले. तेव्हा झालेल्या युद्धात काही घोडेस्वार मारले गेले. उरलेले कितल्याच दिवसे पळून गेले. त्यानंतर-]

मंदारदेवाच्या जेजूच्याकडे पाहल्यावर “आपण हे राज्य जिंकण्या लोकर त्याच्याबरोबरच्या सैनिकांना, तो सोडून जाऊ शिवायच आपल्या हिताचे कोणत्या तरी विचारात गडून गेला आहे. मार घाऊन पळून गेलेले हे घोडे-असावा, असे वाटले. एकाच त्याने समुद्रा-स्वार आपल्या सालकाला आपण इकडे कडे व नंतर कितल्याकडे पाहिले व असल्याची माहिती दिल्याशिवाय राहणार शीर्षस्थान सोडला. राजाच्या मनात कोणती दरे खडबड उठून गेली असावी या बरोबर आणून आणल्यात. पकडल्याशिवाय विचारत सैनिक पडले असता मंदारदेव राहणार नाहीत. या लढानशा दोन हीडक्यात आपण महासागरावर विजय मिळवून

“कादोबा”

मिळेल त्या वेळावर आपण गेले पाहिजे. कोणत्या क्षणी कोणत्या स्वरूपाचे सकट आपणावर ओढवेल, संगिता येत नाही. तुम्ही जीवजन्म माझ्याबरोबर हे बेट सोडून पळून जायला सवार आहात का?"

चौथे सैनिक धावतून आपला होकार देत म्हणाले—“महाराज! आपणाबरोबर आम्ही दलाने दिवस काम केलेानंतर आणि आपले मोठे खाल्ल्यावर या अवघड प्रसंगी तुम्हाला सोडून देऊ का? इतके विषयाम-यातकी आम्ही नाही.”

मंदरदेव आपल्या सैनिकांची राजभवती पाहून त्यांची स्तुती करीत म्हणाला—
“माझ्यावरच्या तुमच्या राजभक्ती विषयी

मला मूळीच शंका नाही. ती स्वतः अविचारित आहे. युद्धाची घोषणा न करिते, राजभर्माचा विचार ही न करता तो नर-चाहून मिथं आपल्या राज्यावर बाळून आला अशा अत्याचारी माणसाचे शिरकाण काही न कधी केव्हा शिवाय याच्या मनाने सत्ता-धान होणार नाही. परंतु तुमची नायका मूलं वाहेत...इतर जाणे वारं...ह्या सर्वांना सोडून तुम्ही माझ्यासाठी एवढा त्याग करू नका.”

“तसली कसली ही बचने आम्हाला नाहीत महाराज!” सर्व सैनिक एक कंठ-स्वराने म्हणाले.

मंदरदेव सैनिकांकडे खेदात वळीने पाहत म्हणाला—“तर मग आपण वेळ झालविषयात बर्ष नाही होडक्यात चढा तर.”

आम्ही होडकी वळ्यांच्या सहाय्याने जवळलेल्या समुद्रात झोतत जाऊ लागली. परंतु सुरेशाने तुफान मोठे ओसरल्यासारखे वाटू लागले. विजांचा कडकडाट ही थोडा कमी होऊ लागला. पावसाची झड माथ मधून मधून जातून होती. सुर्यामि झाला. चडकड अवकाश पसरल्याची पड रंगान किनाऱ्यावरच्या झुड्याबातून पोलिडेचा चंद्र मान कातून डोकावू लागल्यासारखा भासला. त्याची किरणे समुद्राच्या पात्रां-

वर सर्वत्र पसरू लागली. चारी बाजूला व्हडाना अंधुक प्रकाश पसरला.

होडकी समुद्रात बरीच दूर गेली होती. आपण कोठे जात आहो, कोणत्या दिशेने जात आहो, माथा विचारही कोणाच्या झाला शिबला नाही. नरबाहून मिधाच्या हाती न सापडतां आपण कोठेही गेलो तरी फिकोर नाही कसेच प्रत्येकाला वाटत होते. संरदेवाबरोबर त्याच्या सैनिकांच्या मनातही दुसरा विचार नव्हता. एकाच चिंताने ते आपलो होडी वळवीत होती.

समुद्रावर चार डांच तस प्रयाण करीत राहिल्यानंतर त्यांना समुद्रावर लाटांबरोबर मिगमिग करणारी एक उभेले दिसली. दूतके मोठे वायळ बाळू असतां कोणी माथे धरायला काढी जहाील असे वाटत नव्हते. तर मग आपल्याला चरण्यासाठी नरबाहून मिथाचे जहाज तर पाठविले नसेल? असेल कुठिल कारस्थान करण्यास. तोच योम नरायस आहे.

ती शंका मनात येताच मंदरदेव आपल्या होडक्यात चढविशी उठून उभा राहिला. मिगमिगणाऱ्या दिव्यांचा उजेड हळूहळू त्याच बाजूला येत होता. सांगल लक्ष देऊन पाहिल्यावर मंदरदेवाची खात्री झाली की ते तसे मोठे जहाज किंवा युद्धनौका नाही. त्या लहान लहान दोन नावा होतवा.

क्षणभर मंदरदेवाला पुढची जकमक दिसू लागली.

या जवळलेल्या समुद्रावर ही आणखी एखादी जकमक उठून जाणार की काय? ते दिशे म्हणजे आपल्यासारखे उठून जाणारे आपल्याच दिशाचे लोक व नावा असतील तर हरकत नाही. तसं नसेल तर कुडलितो होपाच्या नावा समू नकतील. आपल्या-पैकी कोणा जवळही धनुष्य बाण नाही का?” मंदरदेवाने विचारले.

सैनिकांपैकी सगळे एकजण उत्तर देत म्हणाला—“महाराज, आपल्याजवळ आपल्या तलवारीशिवाय दुसरे काही नाही. प्रयाणाची आपल्या रक्षणासाठी वा म्हणून आता

येतांच आम्ही शेत होती तसेच निघाली. मागचा पुढचा कोही विचारही केला नाही."

"काही हरकत नाही." मंदरदेव म्हणाला. तो पुढे म्हणाला—"भराडदेवीची कडक अस्तव्यावर नुसत्या तलवारी आपल्या हातात असल्या तरी पुरे! समजा, भराडेच हागले शेर, प्राण गेल्यावर हा जेह समुद्रांतल्या माशांच्या पोटात गेला काय किंवा जमिनीवरच्या कुमीकीटकांच्या पोटात गेला काय, एकत्र!"

मंदरदेव म्हणाला ते ऐकून सैनिकांचं साहस वाढलं, त्यांचा भीर आला. इतक्यांत दूर मिणमिणाऱ्या दिसणांकी हुंडकी जवळ जवळ येऊ लागली. बघादी अबळून दुष्टीच्या

आत आपल्यावर एक बोथक्या माणूस धनुष्य हातात घेऊन उभा राहिला.

चांदणीच्या उजवाट त्याची मुखावृत्ती स्पष्ट दिसत नसली तरी ती एक बाजानु-बाहु व्यक्ती आहे, एवढे मात्र स्पष्ट कळत होते. आपल्याला चांगल्याच धाडशी शत्रूचा सामना करावा लागणार अशाची जाणीव त्यांना आली.

आतां रंका करायला जाया नव्हती, ते खनुष्य बाण घेऊन तयार होऊन आले होते. "त्यांचा बाण आपल्याला लागणार नाही अशा तऱ्हेने नावेत बुझाजवळ बांधून बसणे बरे होईल." मंदरदेवाने या बाबदात सावधान करायच्या आत एक बाण 'सू' असा आवाज करीत आला आणि एका डोक्याला

मागला. तत्काळ मंदरदेव व त्याचे अनुयायी सैनिक नावेत डोकी आली करून खोलगट जायेंत बसले. अत्यंत भावधगिरीने ते बाणची चाहूल घेत होते.

लोक परस्परांना सावध करीत असलेले आणि जोरजोरात वल्ही मारीत असलेले मंदरदेवाला व सैनिकांना त्या दृढकून राहिलेल्या परिस्थितीतही ऐकू येत होते. शत्रू वेगाने जवळ येत असल्याचे त्यांना कळलं. खत्रू जवळ येऊन तलवारीचा वार करणा लापक टप्पात येई पर्यंत पडावांत बांधून राहणेच भाग होतं. नंतर जवळून की चकमक होईल तोंत जे अड्डा धुड्यात जास्त प्रवीण ठरतील, शूर ठरतील त्यांनाच जय मिळणार हेही निश्चित होते!

या विचारात रंका झालेल्या मंदरदेवाला व सैनिकांना, होडक्यांच्या खोलगटात मुठीत प्राण घेऊन बसलेल्या मनःस्थितीत 'समर-मेन की जय' हा जयघोष ऐकू आला. हा नवीन जयघोष कोणाचा न कसा आला हे आश्चर्य करीत विचार करीत असतां मंदर-देव व त्याचे सैनिक बसले होते त्या होडक्यावर एक मोठी नाव धडकली क त्या धक्क्यात होडको इतकी हुल्ला लागली की पाण्यात बुडतात की काय वाटलं. तरी तरक्षण मंदरदेव आपली तलवार उपसून उभा राहिला आणि त्याने 'जय मराठे देवी की' असा सिङ्गनाद ही केला. त्याची तलवार विजेसारखी एका खत्रूवर पडली आणि तो एक किकाळी फोडून समुद्रात

यश आहे तुम्ही सर्व मगल होणाऱ्यांचेच अमास तर आपण मित्र भाद्री, सनवारी म्थानेत जाऊ खा!" एक दीर्घदेवदारी म्हणाला.

मंदरदेवाच्या मनाला, ही काही लढाई तर नसेल जसा एक संघट्ट चालून गेला. परंतु क्षांत होऊन त्याने विचारले—"तर मग तुमच्या नायक कोण आहे? त्याचे नाव काय?"

"माझे नाव शिवदत्त आहे. या नावाला असलेले सर्व माझे अनुयायी आहेत." उत्तर आले.

"स्वागत, सुस्वागत, शिवदत्त!" मंदरदेव अत्युत्साहाने म्हणाला—"आज पासून तुमारे खीळ वर्षापूर्वी, म्हणजे मी दहा वर्षांच्या वयाचा असेन त्यावेळी तुमचे व शूरसेनापती समरसेन यांचे जूरजोर म्हणून नाव ऐकले आहे. तुम्ही व समरसेनाने कोणत्या तरी बेटावर जाऊन जे शीर्य साहस दर्शविले होते त्याचे वर्णन मी ऐकले आहे. आज त्या शूर सेनापतींच्या प्रमुख सरदाराला मोठ्या प्राग्याने भेटून मला फार आनंद होत आहे. तुमचे मी हृदयपूर्वक स्वागत करतो!"

"तर मग तुम्ही कोण? मराठ्ठ होणाचे महाराज मंदरदेवच तर नाही ना?" शिवदत्ताने विचारले.

"होय, होय ताकापूर्वीमैतथा मीच तो मराठ्ठ होणाका पुरेवो राजा मंदरदेव! परंतु आज मी फक्त मंदरदेवच राहालो आहे. माझे राज्य व माझे सिंहासन त्या मरवाहून मिळाने बळकाविले आहे." मंदरदेव म्हणाला.

शिवदत्ताने काहीच उत्तर दिले नाही. तो व त्याचे अनुयायी ज्या वागावर होते त्या नाका मंदरदेवाच्या हीडक्यांना बँडून टाकल्या. शिवदत्त मंदरदेव होता त्या होचवयात आला. तो काही तरी सांभायला आला बसाव. असे वाटून मंदरदेवान आपल्या सेनारी त्याला बसण्यासाठी जागा करून दिली.

शिवदत्त बसत असता म्हणाला—"राज्याभरोवर 'राजा' हो पदवीमुद्धा गेली हे म्हणण्यात काही खोटे आहे असे म्हणतां येणार नाही. तर मग मी तुम्हांला मंदरदेव म्हणूनच मी संबोधन करीन. तुम्ही आहां कोडे निवाला आहां? तुमचे गम्यस्थान कोणते हे सांगाल का?"

मंदरदेवाने एक दीर्घवचन सोडला आणि लगेच दिशत करून म्हणाला—"गम्यस्थान विचारतां आहां, ते माझे मलाच माहीत नाही! मरवाहून शिवाच्या हातातून निसटून स्वतःचा जीव कसा वाचवायचा एवढा एकच एक प्रश्न माझ्याचमोर आहे. हे कांय

जांदोवा

स्वाधिमयत सैनिकच तेवढे साझ्याबरोबर जावेत!"

"बर क्षालं की मग! आपण एकाच परिस्थितीत आहो म्हणावयाचे! मी त्या कूर कुटुंबाच्या हातातून स्वतःला वाचविण्यासाठीच तर निघालो आहे!" शिवदत्त म्हणाला.

इतक्यात मंदरदेवाचा एक सैनिक उभा राहून म्हणाला—"महाराज, समुद्र किताऱ्याकडे पहावे! एकदम बरेचमे विदे हलत असल्यासारखे दिसत आहेत! एकदम बरेच लोक कितारा सोडून निवात्सासारखे वाहत आहे. शत्रू आपल्या शोभाय तर निघत नसेल ना?"

गडला त्या पाठोपाठ मंदरदेवाचे सैनिक आपापल्या तलवारी उपसून त्या मोठ्या नावात उडधाटाकून फिरले. परंतु तेवढ्यात एक आवाज ऐकू आला—"बाबा! आपण खऱ नाही!" ती ऐकून सर्वथक्क होऊन परस्परोंकडे पाहू लागले.

परंतु तेवढ्या वेळात वाणाखी रोंघे मंदरदेवाच्या सैनिकांच्या तलवारींचा चार लागल्याने समुद्रात पडले. मंदरदेवाने बापली तलवार तशीच हातात बर घेऊन विचारले—"अग तुम्ही कोण? कुडलिनीच्या मरवाहून मित्राचे सैनिक नाही का?"

"आम्ही कुडलिनी बेटावरच राहणारे आहो, परंतु मरवाहून मित्र हा आमचा

शिवदत्ताने व संदरदेवाने समुद्र किनाऱ्याकडे पाहिले. सैनिक म्हणाला त्यात त्यांना अतिशयोक्ति वाटली नाही. सर्वे कितारा दिव्यांच्या श्रकावाने स्पष्ट दिसत होता. हुबेत काजवे चककतात तसे समुद्राच्या लाटांवर दिवे खालीवर होत झळकत होते.

“आपण समुद्रात खोल धुर जितक वातां येईल तितकं निपुण जाणंच श्रेयस्कर आहे. नथीव चांगलं असेल तर कोणत्या तरी वेदाला लागूच, नाहीतर अतऱ्यात लिहिलं असेल तेच... पाहून जास्त काळ होणार आहे! कोणत्याही परिस्थितीत नरवाहुन मित्राच्या हातात सापडणं धोक्याचंच आहे.” शिवदत्त म्हणाला.

संदरदेवाने होकारार्थी मान हलविली. चारही नावा बल्ल्यांच्या सहान्याने समुद्रात खोल निघाल्या. त्यांना संशय वाटला नसे, समुद्रकिनऱ्या दूर दिसत होते ते शत्रूचे आरमारच होते ते समुद्रात शोध काढण्यासाठीच निघाले होते. ते आपल्या शोधार्थच निघाले असल्याचा संशय आल्यावर शिव-

दत्ताने आपल्या नावांवरचे सर्व दिव विझवून टाक्याला सांगितले.

आतां चारही नावा काळोखातच पुढील प्रवास करू लागल्या. नावा एक दुसरीवर आवळू नवे यासाठी नावांवरच्या लोकानी आवश्यक तेवढी सावधगिरी बाळगली होती. संदरदेवाने आकाशात लवळवणाऱ्या ताऱ्यांकडे एकदा पाहून म्हटले-“शिवदत्ता! कुठलीही होपावे रात्रिवासी आणि सेनापती समरसेनाचे अनुयायी अशा तुम्हालामुळां अवसात-हेने तें बेट सोडून पळून कां जाव लागत आहे? भला या गोष्टीचे घाबं आरब्धच वाटत आहे आणि खूप वाईटही वाटत!”

शिवदत्त एक क्षणभरच थांबला व म्हणाला-“हे सर्व त्या दुष्ट नरवाहुन मित्राच्या कुठिल कारस्थानामुळे पडले. मात सेनापती समरसेनाची थोडी फुकच झाली म्हणावे लागेल. ते सर्वे मी सांगतो. ऐका!” असे सांगून शिवदत्त सगं लागला. (चमत्)

सेनापतीची निवड

विक्रमाविरपाने आपल्या हट्ट सोडला नाही.

तो शाहानुवद गेला प्रेत खांबावर टाकले आणि नेहमीप्रमाणे मीन होऊन स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रवास वसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-“राजा एवढे आसाचे काम तुला कोणी करायला सांगितले. मला माहीत नाही. परंतु कधी कधी मनुष्याच्या चिन्ताविशद काही कारणामुळे त्याला पटणाऱ्या किंवा न पटणाऱ्या गोष्टी कोणत्या आहेत ते देखील माणसाला कळनासे होते. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला चित्रपूरच्या राजाची गोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सगं लागला.

चित्रपूरच्या राज्यात सेनापतीची जागा एकाएकी रिकामी झाली. साधन्यपण व पक्षेनापटीला त्या जागेवर नेमण्याची पद्धत अनादीकालापासून चित्रपूर राज्यात

वेताळाच्या गोष्टी

M-3 A

दिवसासामुन सांकडो नजर होतो. त्या राज्यावर स्वारी करण्यात चेतन आणि चंदन सांच्यापैकी कोण जास्त चतुर दिवतो. त्याचलून सेनापती पद देता येईल असे राजाने ठरविले.

ती गोष्ट राजाने दोघा उपसेनापतींना सांगितली. दोघांनी त्या गोष्टीस 'होकार' दिला. प्रथम चेतनवर्माच्या हाताखाली सैन्य देण्यात आले. त्या सैन्याच्या मदतीने चेतनवर्माने शत्रूचे राज्य जिंकावयाचे होते.

चेतनवर्मा अत्युत्साहाने शत्रूच्या राज्यावर आलून गेला. वास्तविक शत्रूच्या सैन्यापेक्षा चेतनवर्माचे सैन्य फारच लहान होते. त्याने त्या गोष्टीकडे दुर्लक्षच केले. त्याचे लक्ष काय ते सेनापती पदावरच होते.

त्यामुळे तो शत्रू सैन्यावर मोठ्या उत्साहाने चालून गेला होता तरी त्याच्या सैन्यातील सैनिक फार मोठ्या संख्येने हताहत झाले. उरलेल्या सैन्यासह त्याने माघार घेण्याचे ठरविले व निघालाही. परंतु त्याच वेळी शत्रूने हे समजून की आता आपल्याला जय मिळालाच आहे, फक्त आपल्या अंगरक्षकांसह आळा व चेतनवर्माला त्याने अडविले. चेतनवर्माला ही संधी चालून आल्यासारखे झाले. त्याने चटदिशी आपल्या भोजन्या सैन्यासह शत्रूच्या राजाला व त्याच्या अंगरक्षकांना

चारी बाजूंनी घेरले व त्यांना कैद केले. रवाने शत्रू राजाला वमकी दिली की त्याने संक्षिपत्रावर सही केली नाही तर त्याचा शिरच्छेद केला जाईल. म्हणून शत्रूच्या राजाने चित्रपूरणा सामंत नसल्याच्या संक्षिपत्रावर सही केली.

अशातच ते विजय गर्वोक्ति करीत चेतनवर्मा चित्रपूरला परतला.

नंतर चंदनवर्माच्या हाताखाली चेतनवर्माच्या दिले होते तेवढेच सैन्य देऊन दुसऱ्या शत्रू राज्यावर पाठविण्यात आले. चंदनवर्मा शत्रूराज्यावर एकाएकी आक्रमण नाही. त्याने शत्रूराज्याच्या सरहद्दीवर ठळक दिला आणि हेर पाठवून शत्रूचे सैन्य किती आहे आणि किल्ल्याच्या रक्षकांचे शत्रूने

कशी काय व्यवस्था केली आहे. याची माहिती काढून घेतली.

ही माहिती मिळाल्यावर शत्रूवर चालून गेल्यास शत्रूचा पराभव करणे शक्य नाही, हे त्याने धोळखले. या उलट शत्रूने आपले सैन्यबळ कमी आहे, असे समजून किल्ल्याबाहेर येऊन आपल्यावर हल्ला केला तर राज्याच्या हद्दीत त्याला पाऊल टाकू न देण्या इतकी चाकरी आपल्यात आहे, चंदनवर्माच्या त्या गोष्टीची ही पूर्ण जाणीव होती.

म्हणून चंदनवर्मा आपल्या राजाला भेटला व त्याने निवेदन केले—“महाराज, हेराद्वारे मला शत्रूच्या शक्तीची पूर्ण कल्पना आली आहे. त्याचे सैन्यबळ वांगले आहे

होती. ती पद्धत चालू न देवायला एक मोठी श्रद्धांश घेविली समोर आली. सेनापती पदाच्या योग्य असलेले असे दोन उपसेनापती होते. एकाचे नाव होते चेतनवर्मा व दुसऱ्याचे होते चंदनवर्मा. दोघांच्या मनात सेनापती पद मिळावे असे होते.

राजा चित्रपूरला त्या दोघांपैकी कोणाला त्या पदावर नेमाचे हे कळना. मन्त्रीसुद्धा एक मताने राजाला आवश्यक सरला वेळ शकले नाहीत. सेनापती पदाविषयी चेतनवर्मा व चंदनवर्मा यांच्या मनात काय आहे हे कळाने यासाठी राजाने एक उपाय सोडला. चित्रपूर राज्यावर शत्रूच्या दोन शत्रू राज्यांची कित्येक

व त्याने किल्ल्याच्या रक्षणासाठी सर्व बाबतंपक तजवीज केली आहे. म्हणून मी आपल्या पायाच्या हद्दी बाहेर जाऊन शत्रूवर हल्ला करणे म्हणजे अनावश्यकपणे आपलेच नुकसान करून घेण्यासारखे होईल. म्हणून शत्रूवर हल्ला करणे योग्य नाही." राजाने लगेच चंदनवर्माला सेनापती पदावर नेमोत असल्याचे जाहीर केले.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला— "राजा, चित्रपूरच्या राजाने सेनापतीपद अविदारपणेच चंदनवर्माला दिले असे नाही का वाटत? मुद्दात जय मिळवून चेतनवर्मा आला होता, तरी त्याला ते पद न देता, शत्रूवर घालून जाण्यासही ल्यार नसलेल्या चंदनवर्माला राजाने ते पद का दिले? या शंकेचे समाधानकारक उत्तर माहीत असूनही तू दिले नाहीस तर, तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोटू लागतील.

विक्रमादित्य म्हणाला— "राजाने जो निर्णय घेतला तो अविचाराने घेतला असे

म्हणता येणार नाही. येहाणण्याचाच होता! सेनापती पदाला योग्य असलेल्या माणसात स्वतःचे अक्षितसामर्थ्य व शत्रूचे अक्षित-सामर्थ्य यांची पूर्ण कल्पना असायला हवी. चेतनवर्मा स्वतःच्या व शत्रूच्या बलाबलाची कल्पना केल्याशिवाय शत्रूवर चालून गेला होता व त्यामुळे त्याला फार मोठे नुकसान सहन कराने लागले. शिवाय त्याला जो जय मिळाला त्याचे कारण शत्रूचा अदिवेक होता. या उलट चंदनवर्माला स्वतःच्या बलाबलाची पूर्ण कल्पना होती. त्याला हेरांकडून पूर्वीच शत्रूच्या बलाबलाची माहिती मिळाली होती. अशा सेनापतीमुळे मोठमोठी राज्ये जिंकता आली नाहीत तरी शत्रूच्या हाती पराभव तरी होणार नाही. या गोष्टीचा विचार करून चित्रपूरचा राजाने चंदनवर्माला सेनापती नेमले ते योग्यच होते.

अशा तऱ्हेने राजाचे मीन भंग होऊन वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि आसाला जाऊन लोंबकळू लागला. (कथित)

आडावरचा ब्रह्मराक्षस

नागेशाच्या पाठीस लागल्यासारखी अनेक संकटे एका पाठीमागून एक त्याच्यावर ओढविली. त्याने गेल्या वर्षीच कर्ज काढून मुलीचे लग्न करून दिले. बायको आणारी पडली म्हणून तिच्या औपशोपचारासाठी त्याला बराच खर्च करावा लागला. चांगलं गिक आल्यावर हा कष्टकाळ संपेल असे वाटले होते, परंतु नेमका त्याच वर्षी पाऊस कमी पडला आणि शेेत तसेच वाळून गेले. सावकार कर्ज व ध्याज देऊन टाकण्यासाठी धर शेेत विकून टाकण्याला उरावर घेवला. वातां धा सकटातून सुटका नाही असे पाहून जिवाला नशेझडून नागेशाने जीव बांधवे ठरविले आणि भय्य राजाच्या वेळी परसातल्या रीठ्याच्या झाडाखाली बेंडून उभार राहिला. त्या झाडाला मागण देवाला शेवटची प्रार्थना करावी असे त्याला वाटले. हात जोडून तो म्हणाला—

"देवा, मला पुढल्या जल्मी तरी श्रीमंती दे!" त्याच वेळी त्याच्या पायांजवळ कसली तरी एक गाठोबी पडली. नागेशाने दचकून ते गाठोवं बघून पाहिलं. त्याचा त्याच्या डोळ्यावर विश्वास बसेना, ते गाठोडं सोव्याच्या भोहोरांनी भरलेली होती. देवाने उपकार मानून त्याने पुन्हा बोंडं मिटून देवाला नमस्कार केला व मनात म्हणाला— "शेवटी देवाला माझी कर्णमाफीच!" नागेश ते गाठोडं घेऊन परात गेला आणि बावकोला उठवून त्याने घडलेली गोष्ट तिला सांगितली.

"भरलस माणसाचं तेव सदा पलंज करतो!" अस म्हणत बायकोने ते गाठोडं उचलून कपाळाला रुबवले व पेटीत नेऊन ठेवले.

त्या दिवसापासून नागेशाचे बारिद्वय संपले कर्ज वगैरे फेडून त्याने काणखी

थोडे शेेत विकत धेतले वाणि सुखान राह
लागला.

परंतु नागशास्त्रमोद आणि ह्यो एक प्रश्न
ज्या राहिला बापाजबळ कूप पंसा आहे, हे
कळल्यापासून त्याचा मुलगा वार्ड सगतीला
लागला आणि जगावर स्वतः लागला

एके दिवशी जुगारीच्या बहुधावर एक माठी भालगडन झाली. नागेशान्या मुलान एका धीमंत जवहेऱ्याच्या मुलाला खूप चडविले आणि तो वाचत नाही असे प्रत्येकाला वाटले.

नागेशाला काय करावे सुचेली मुलाला
फाशी झाली तर तो या जगाचा कायमचा
निराश घडून जाईल, परंतु नागेशाला

देवा गणेशां प्राप म्हणजेच वर देव अर्पक व
 म्हणून करावी लागाणार आणि मरण
 त्याची मान सात्की होणार त्यापेक्षा या
 बरं कडे वाटून तागेक्षा मागल्या मारजा
 मध्य रात्र उलटल्यावर रीकणोच्या झाला
 खाली धुकून उभा राहिल तेव्हा तय्यार
 करून म्हणाला- 'देवा माझ मरणा वर
 म्हणून मला लायल्यावर अर्पकीची मर्दन
 करावी लागाणार म्हणून पुढच्या जन्म
 मला गणी मरणा देण्याची कृपा कर'

तैव ह रीमुखाय्या आहावकन ग्याला
 वणी नरी महत्वाभावात एक अल-

"त्या जवळच्याचा मुलगा मरला मिळाला
असता तुला मुलगा खोली कसा हावला रे"

लशगशानि मान वरवस्तु माडिकड

पाहिजे परंतु त्याला कधीच दिसल नाही
देवच वे भुवनाला असेल त्याला वाचल
लगेच तो जवळपासचा घरी गला जवळ-
पासचा मुलाला बंधूभर पड्या बांधले-या
हात्या आणि ती पलायन पडून हाता
रचने आईवडील व दार व नकाच व दुखा
होऊन घाबरीवाजल वसल व ने

जव्हे याच्याजवळ पंचमाबरोबर तासरा
 रायावून ओरहला 'काय रे, हा काय स्याय
 झाला' तुला माझ्यावर सूख गवामचा
 हाता तर वाणखी काही तरी करून नू
 भोवला असतास तरी घालून असत पणू

[illegible]

१. ऐसे लोग अच्छे ब्राह्मणों को देखकर
 दुःखान्त्रिकता से भरा हुआ मुँह उठाने लगते हैं।
 २. 'आहे तर्ही काय ही आनण्ड'।
 ३. 'सर्वोत्तमो यो ब्रह्म काय बोधितवान्'
 ४. 'आहे तर्ही काय भावण्ड'। अर्थात्
 ५. 'यान् अभीष्टरक्षा सर्वं गृह्य-
 मान् तदाचरन्'।

पुष्पाच्या वशावर एकाही लहानगी
जन्ममुद्दा नव्हतो. गर्व पकित झाले होते.
काही तरी देवाची मयाच आहे असे
पुष्पाचे जवळच्याच्या बायकीने भलले
पोटाशी धरले.

सांग क मळ काही श्रमा आमच
मरणा आह्वादा द्यात मेल्लाना उगाळ
नागशास्त्र अम ध्मणत तव्ह यात नागशास्त्री
भासी अ शाली

नागश निविन् हाऊर घरी पगलता दे
घडल श्या दिवसापासून नागशाचा मलगा
चापला वागू लागला काहू काळ लोंद
य वर नागशाच्या मनात एक नवीन
विश्व सज्ज आपण श्रीमंत शाली आहू

सारांश

हे खरं, पण कांद्याचोश कोठे आहो?
पिढ्यान् पिढ्या वागणें वशाव भुलो रहा-
यला हवे असली तर इतकं ऐश्वर्य सपादय
केले पाहिजे. दयाला सकच एक मागें
आहे पुर्ण रीतचाच्या झाडाव्हाली जांजो
कांश काडून घ्यायला गेल कळा पाहिले
तशा प्रयत्न केल्याचा आपल्याला दोनदा
कथयदा जाला

तसा विचार करून एक विवशी राजा
नामधे त्या रौद्राश्व्या साडाखाली गेला.
एकाएकी त्याच्या समोर एक जव्वराक्षस
उडी मारून तसा राहिला. त्याने विचारले
"काय रे, पुढीं कशाला आलास?" असे
स्वभात हुंकारला

ब्रह्मगर्भस्थाना पाहनाच नाशनाशो
बावडीच वटली तुरी स्वन ला सावरुन
स्थान विचारणे—'कण रे तु ?'

तू जब चायला आला वहाँस ना ?
मर गला पाहन पंचदा भ्यालास का ? भी
अनुरोध आहै, हे कळले बाही का तुला ?
कित्थदा वरें जालीं मी या झाडावर राहूनी
वाहै तू आत्महत्या करून घायला बिचार
मोडला तज मला या संसकार करातून गुस्ती
मिलल व स्वर्गप्राप्ती हाईल भूगुन तुला
दोनदा वाचविण्यासाठी मी यत्न कला
होता ? कलराक्षस भूगुला,

तै उत्तर ऐकून बागशाला हाथसे बाटलें
आणि त्रह्मगद्गसाकडून आपसी काहीतरी
मागून ध्यायला धैर्य आले म्हणाला
"माझ्या आत्महयंशो तुझ्या स्वर्गप्राप्तीचा
हा कसा काय संबंध रे?

ने प्रश्न एकून कलाराक्षकान् दीर्घैश्वाक्ष
मोडला व मूष्णात्ता-“दैवान् प्रत्येक माण-
सालां ठराविक धायप्य देऊन मृत्तान रहा
मृत्तान पाटविले ते मृत्तां माणसान् चैवान्”

संस्कृता नाड दंडन जहायवाचो
आत्महत्या बरो करायची नसते मे
नुषा पूर्वज आहे संस्कृता चावळन जा
मी आत्महत्या करून घेतली व त्या पा
फळ म्हणजे बुद्धापास धावो माझ्या बरा
माझ्या तंतू पावल्या पिठोपयन का
आत्महत्या केली नाहीं तर पार्थिवन
मिळून मला स्वर्गप्राप्ति होईल माझ
जगामनवा नोण मला मला मला म
महायय करून बाबू शक्ते तू माझा
कथांत पंचव्या पिठित जगमलन मी
तुला घेवणं सहाय्य करू आहे तेव्हा उच
दरत की आता आत्महत्या करून उड
माझ्यापास जहायवाचन म्हणजे या एव
वर माझ्या ओडीला नसायवाच आहे की
मला आयुष्य आहे तेंच पावून मला
स्वर्गप्राप्ति करून द्यायची आहे "
मागून जहायवाच चढी सकळ माझ
निधन मला.

त्यानंतर नागशानं कधीहू मरुत्पन्नः
यत्न केला नाही

शांतिदेवता

प्राधान्य का जहाँ मात्र कवच जड़
इस कलत्र आपली अपकीर्ण
मन्त्रों के अन्तर्गत रहना कारण है
न उर रत्न मात्र यही होता धृष्ट
या अन्तर्गत न्याता पीठा पाषाण
मंड

अग अतक यद्वाप्तुं शूरैर्महो नावाधि
 न महे पवर्षी यद्वाप्तुं हीकल गिष्ठा एकदा
 + ल वाधिं वरुं न कश्च मिथाला
 न ही क रण अमुना न प्रोवा वीग
 याला हान स्थाना घग्घरुता अमु
 यमम यमम कालर वलला हाना अस्व-
 पच स्थी अस्वामान रायमवी वरु
 यव न गद्वाप्ता गद्वाप्तुं वरु शान्ता
 लद्वाप्ता न गद्वाप्ता गद्वाप्ता वरु
 गद्वाप्ता वरु वरु गद्वाप्ता
 गद्वाप्ता वरु वरु गद्वाप्ता

जट पश्चिम-ध्यान मूर्तिहावर प्रसंगे
म. उ. व. र. म. म. वि. स. : त्याका एकूंच एक

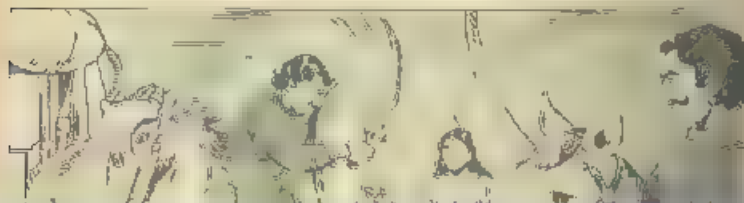
काम करता यह हीत, तै भूणजं खद
घादश कळन लाकांची होकी कापून लोळ-
विणं वरतु आतां युद्धं बंद भाडी अण
त्यालां दुसरे काश्च येत नव्हते त्याच्याशी
म्हायची कुणाची तयारीण नव्हती

गृहसिंहला मनापसून वाहू खांगले की।
 सर्व राजपूख बितरे कायुक्त झाले आहेत
 आणि 'यथा राजा तथा प्रजा' या न्यायान
 प्रजाही पौष्पधन झालो आहे तर मग मी
 आपली तलवार सिद्धवाला दामूनच ठरली
 पाहिजे का? गज लायू दाय्या का?
 तिचा आता काय उपयोग?

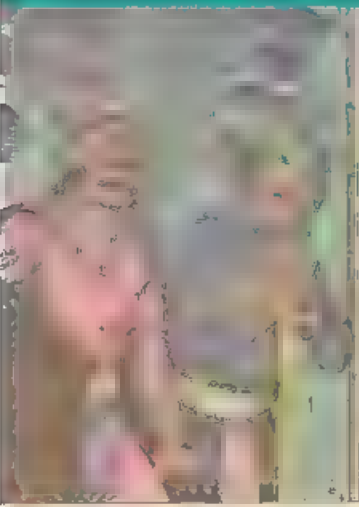
परंतु काय करणार! वक्ष वस्त्राभादी
इतरांच्या टोंढाकड फुडामे 'आलापाने' खूर-
निहू बकला' व बघानत होऊ जाणला.
छोडण्यासुद्धा मुरेने दाण्यापाणी मिळवामे
वाच्य मुक्त तरा घेतला शब्दने तत्पय म
हातत तुम्हात वर वयास धु नित ५

“महाराज, आम्ही आमची भूक-तहण शमविष्याचे हेतूनेच कूट कारणांचे ठरविले. काशिल सैनिकांनी उत्तर दिले.

अर तुम्ही 'भूक-प्यास आह्रात तर मला का सांगितले नाही?' असे म्हणून काशी राजा शील यांनी आपल्या खजिन्यांतून गृष्कटसं प्रत्ये मागवून घेऊन त्या सैनिकांना देऊन, त्यांना परत पाठवून दिले.

शील राजाच्या त्या व्यवहारा विषयी काशिल राजाच्या मनात ईर्ष्या उत्पन्न झाली. काशिल राजाने ह्या खेपेत मोठ्या प्रमाणात आपला राज्यातील गांचे लुटण्यासाठी सैनिक पाठविले. ज्यावेळी कोशल राज्याचे सैनिक आपला राज्याची सीमा पार करत होते

तेव्हा काशी राज्याच्या जमिनीत धडा पकडले. ह्या खेपेत शील राजा आपल्या सैनिकांना शिक्षा न देता द्रव्य देऊन परत पाठविले.

ह्यामुळे काशिल राजाला आपणांचे रय आला. ह्याखेपेस कोशल राजा आपल्या सैनिकांबरोबर काशी राज्यावर चालू लागला. काशिल राजाचे सैन्य चालू नव्हते असे वाटे, हे कळताच, काशी राजाचे पत्नी आणि येनापती शील राजाने एक आणि म्हणाले—“महाराज, कोशल राजाला आपल्या सैनिक अज्ञाता प्रताप माहीत नाही असे वाटतं काशिल राजा आपल्या नमस्तेत आपल्या राज्यावर चालू काळ नाला आहे. त्यांच्याशी दोन हात करण्याची गरजानगी नाही.

तथापि काशी राजा शीलनी काशिल राज्या विरुद्ध वृद्ध करण्यास परवानगी दिली नाही. ते म्हणाले—“उगोतल्या उगीच रक्षणपात करण्याची माझी इच्छा नाही. जर त्यांना काशीचे राज्य हवे असलं तर म्हाला घडू देत त्यांना प्रवेश न द्या. माठी किल्ल्याचे दरवाजे उघडून ठेव.

त्यानंतर शील राजाने आपल्या हुकूमार्फत काशिल राजाला निरोप पाठविला की—‘आपण आमचे राजू म्हणून नव्हे तर भिन्न म्हणून अवश्य सा’”

काशिल राजाला, आपण शील राजाची कथकलनेर अडवत नये असे हुकूम राजाद्वारात प्रवेश करून आपल्या सैनिकांना हुकूम दिला की राजा शील व त्याच्या सैनिकांना कैदी करावे.

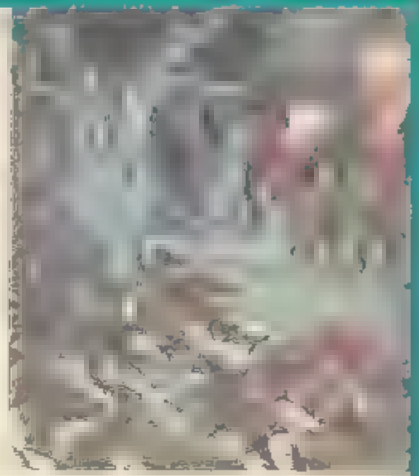
राजा शील व त्याच्या सैनिकांकून म्हणाला “आनघीबरोबर अशाप्रकारे आपली वरण दे न्याय मान नाही.

राजा शील व हे वस्तुच एकूण काशिल राजा माठ मोठ्याने हसू लागला त्यानंतर त्याने आपल्या सैनिकांना सांगून त्याचे राजा जेव्हा काढून घेण्यास सांगितले. राजा शील व आणि त्याचे पत्नी काशी

मया सैन्य बघास निघून गेले. काही वेळा काळोख पडला तेव्हा सर्व लोक त्या वनर साडाखाली झोपले त्या रात्री त्यांना जवळपास सुखा मिळाले नाही.

मया रात्रीच्या वेळी जव्हा त्यांची झोप नडाली काही घोर हातात मशक येऊन त्या ठिकाणी येऊन पोहोचले त्या लोकांनी राजा शील वला सांगितले—“महाराज, आम्ही नीर आहोत.”

‘आज पर्यंत आम्हाला चोऱ्या कल्या शिवाय कपडाला मिळत होता परंतु आता आमच्या मागे सादंसाठी लागली आम्ही म्हणून आम्ही सैन्य राज-महलान घराबो आणि ही सारी वन-संपत्ति चांदोवा

लुटून आणली आहे ज्या, हे आपले राक्षसीय पोशाख, राजविल्ल आणि हास-तलवारी! हे राजमवनातील भोजन! आपण हो वरने धाडावी, जेवण खाण आटोपाव आणि बग बाभूला हुकूम धावा की, आम्ही वी घन-संपत्ति आणली आहे त्याचे काय करावयाचे?’

राजा शील व त्याच्या सैन्यांनी कपडे वगैरे घेतले, जेवण खाण आटोपले तेव्हा शील व राजा मोराना म्हणाले—‘प्रथम मला हे कळूंदे की नवीन राजा तुमच्या समस्या काशा काय सोडविणार आहे? तुम्ही हे सर्व घन घेऊन जाऊन राजाला देऊन टाका आणि विचार की तो राजा

तुमची उपाजीविका चालविण्यासाठी काणती

चोर एकदम स्फुराळ 'महाराज
आजिप्य देणाराळा कुटाकट्या बावलीत
त्याचा विचार करीत बंधार नाही!
आम्ही त्या नीच मरणवाळडे जाणार
साही! आपणच आमच महाराज म्हण!

जर तुम्ही मधील राजाकड गेला नाहीत
तर मो स्वतः ही घन सर्पित घेऊन लोन्त्या-
कड जाईन शीलवत उत्तर दिले

त्यानंतर आपल्या संस्थांसमवेत राज
महालात पोहोचले, शीलवला पडून कोणाल
राजा विस्मयीत झाले,

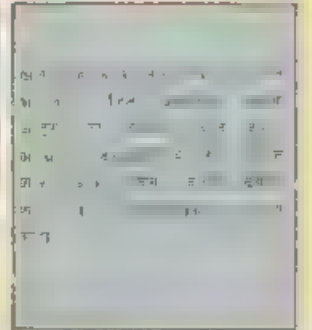
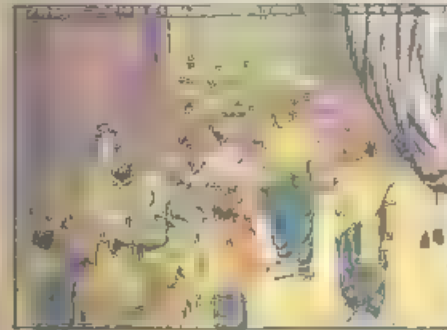
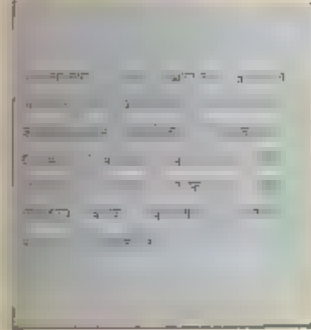
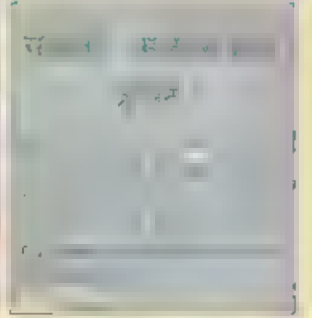
ह्यावर शीलव राजाने कोणाल राजाला
आपण वृत्तान्त सांगितला— महाराज, आपण
माझ्या पैसाही त्यापूर्वीक सामन चालवि-
ण्याकर विचाररावेच मला घालवून लावून
सिद्धान्त बळकावलेत ना? बोलया माल्या
चोराना हे समजले नाही, उलट त्यांनी
काल रात्री आपला खजिना लुटला मी
त्यांना आवडतसे दिल आहे की तुम्हाला

रोमा त्यास मिळेल आणि तुमच्या
बिकेचा प्रश्न मिटेल असा विचार करून
मी आपली घन सर्पित आपणास
करण्यास आलो आहे "

हे सर्व ऐकून कोणाल राजाचा
पालट झाला तो सिद्धान्तावरून
आणि शीलव राजाच्या पाया पडून

महान्मा चोर लोण मुद्धा आपणाय
करतात आणि आपण त्याचा आदर
आपल्या ह्या महान कार्याची आज
मला जाणीव झाली, मी आपल्या
आणि नीच मंत्र्यांचा हाका एकुलत
न्यायी होह केला मला समा
आणि आपण आपल्या सिद्धान्तावर
मी फक्त आपल्यावरील मित्रता जल
इच्छितो

ह्यावर शीलव राजाने मुद्धा
राज्याच्या स्वीकार केला, तेव्हा
राजाचा मोठ्या त्या प्रकारे आनंद
करून त्यास त्याच्या राज्यात पंत पावत
दिले

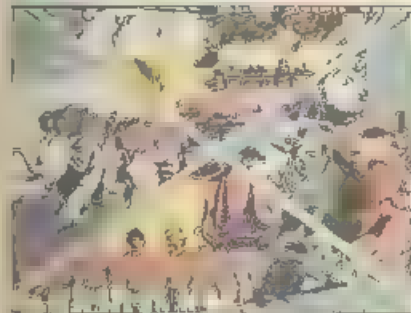

1. $\frac{1}{2} \times \frac{3}{4} = \frac{3}{8}$
 2. $\frac{2}{3} \times \frac{5}{6} = \frac{10}{18} = \frac{5}{9}$
 3. $\frac{3}{5} \times \frac{4}{7} = \frac{12}{35}$
 4. $\frac{4}{6} \times \frac{5}{8} = \frac{20}{48} = \frac{5}{12}$
 5. $\frac{5}{7} \times \frac{6}{9} = \frac{30}{63} = \frac{10}{21}$
 6. $\frac{6}{8} \times \frac{7}{10} = \frac{42}{80} = \frac{21}{40}$
 7. $\frac{7}{9} \times \frac{8}{11} = \frac{56}{99}$
 8. $\frac{8}{10} \times \frac{9}{12} = \frac{72}{120} = \frac{3}{5}$
 9. $\frac{9}{11} \times \frac{10}{13} = \frac{90}{143}$
 10. $\frac{10}{12} \times \frac{11}{14} = \frac{110}{168} = \frac{55}{84}$

१. २० ३३
 २. २० ३३
 ३. २० ३३
 ४. २० ३३
 ५. २० ३३
 ६. २० ३३
 ७. २० ३३
 ८. २० ३३
 ९. २० ३३
 १०. २० ३३

[illegible][illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 श्री कृष्णाय नमः ॥ २ ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ ३ ॥
 श्री लक्ष्मणाय नमः ॥ ४ ॥
 श्री रामाय नमः ॥ ५ ॥
 श्री हनुमताय नमः ॥ ६ ॥
 श्री भगवते नमः ॥ ७ ॥
 श्री गुरुभ्यो नमः ॥ ८ ॥
 श्री शिवाय नमः ॥ ९ ॥
 श्री विष्णवे नमः ॥ १० ॥
 श्री ब्रह्माय नमः ॥ ११ ॥
 श्री ईशानाय नमः ॥ १२ ॥
 श्री परमात्मने नमः ॥ १३ ॥
 श्री सत्यमेव जयते ॥ १४ ॥
 श्री नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १५ ॥

[illegible]

विसरता न येणारे सत्य

कुठली नावाच्या शोकी लक्ष्मणराव नावाचा एक श्रीमंत माणूस रहित अशे एखाद्या बाज मध्ये होते त्यांची पत्न्यावर प्रेमप्रतिता होती परंतु कधी कधी नव्हत मोठ्या काळातून सतत होत व त्याच्यामुळे मोठी अडचण होत असत.

लक्ष्मणराव एकाच बरेच तजारी पडले बापण आता या तजारीतून कदाचित बाचणाला नाही, असे जस लक्ष्मणरावांना वाटू लागले बापण्या शोकी कुठली मिळत रहात असे लक्ष्मणरावांना अडचणीचा वाटत होते.

गावच्या बसमोरच्या मैदानात गोठ इच्छा घेईत त्या भटकत होता म्हणून लक्ष्मणरावांना आपल्या हातघा घुलांना एक बोरी देऊन त्या गावच्या गावतून बापण्या बराच काळ बापण बापण ठेविलेला सांगितले.

मोठ्या घुलाने बोरी नेऊन त्या गावच्या गावतून बापणी व त्यांना ओढून घालू लागला, परंतु तो पाडा जोराने ओढून घाली तसेच निसटून पळून गेला तेव्हा लक्ष्मणरावांनी त्याच्या बर ओढ्या आणल्या सर्वात आकड्यामुताला बांधवीत म्हणाले—

त्याचगाव दोन्हीही एक बोरी फक्त त्याला बापण बापण बाकड्या घुलाने तसेच बरे अशा उतरवता जवळच्या घुलाना बापण बापणे

नंतर लक्ष्मणराव बापण्या शोकी घुलाना म्हणाले—“बाहिनंत त्या घडतबात गावच्या जीवनात येणाऱ्या कष्टांचे प्रतीक सगळे. संकटांवर मात करायला तुम्ही बापण एक बाहिनंत तर बापण बापण बापण. निरनिराळ बाहिनंत तर त्या बापण्यासाठी सहाय्य कर मान घाली होईल.”

—कमला परमपुत्र

संगितलें व म्हणाला- "ही अंतःपुरातल्या कोणाही राजघराण्यातल्या व्यक्तीची जसण दिसूच नाही."

राजा विचारात घेऊन राजावासानेत पुरातल्या वायकाजिवात कधी जराण दिसू नाही मग ही माळ आली काढून? त्याला एक संधाय आला की माळघातूच काही दवाही तर कुकीं असू?"

त्या दिवशी रात्री राजाने एका दीषा जिवायाना वष वाळून सामुच्या घराजवळ म्हणून सांगितले मध्यरात्री उठून गेली दीषा तघरावायकोच काही घे राणावळत भाडण झाले

सामुच्या वायका रासाने म्हणत होती तुम्हीच मी 'तको तको' म्हणत अमतांनी माळ माझ्या गळघातून काढून तऊन महाराजांना दाखविलीत राजा दनम कथे व तेवढे देणार ते त्या परमशेरालाच माहीत!"

सामु तिला यमजावून सांगत होता तु अशी धाई काहं नकोस. महाराज

राजाच्या काणव्या तारा दुसऱ्या क आतले त्यातले व माळ घेत पुरातल्या काण-पराहा काढून ती व वायका वळ जाईत त ती वी पुरात घाडवून देवळ व घाला रासपुष्पा भात डोसात डोलीत आणत अत त वायका असल तर पयारी वागळे त वरी सुद्धा मिळेल

राजाच्या 'दवायकांनी' व वी ज एकच होते, ते सर्व राजाळ जाऊन सांगितले राजाने सामुच्या दाखवून विचारले काय ते दूळ जी माळ मिळेल की - अत पुरातल्या एका देवळ आत भा नव्या दाखविलीत तिस खुप हाऊत मुला एक इनाम घायला 'दल आहं तु घालत जायकोस का?'

नंतर राजाने एका शिपायाला ते इनाम आणून घायला सांगितले शिपायाने एक वंरमुली आणून दिली

सोमू केरमुणी कळ पहातच राहिला तनर भातखाली घालून काढू एक त बोलता निघून गला

पोषाखाचा प्रताप

शिपायू नावाच्या नावां एकदा चारांचा मुलमुलात फारच वायला त्यांचा पकडायच्या कामात कोवळागला वष आले नाही तेव्हा त्यांचे अनेक शिपायांचे वातावरण राजघाता फंदा आणि मुर हातांत देऊन खऱ्या चांगल्या शरायला वागितले

त्याच वेळी तिफट चाराच्या नायकाचे आपल्या अनुयायांना पोलीस शिपायांचा पोशाख घालून फारबिग्यात धावू करक माघ जाऊन वषा शिवात काम त्यांचा नांवागळ घालून बायला हांगितले.

एके दिवशी चोर आणि शिपाई त्यांच्या त्यांच्या बदललेल्या पोशाखात परस्पराने एक जमकात भटले त्यांच्या पागाळात अनेकल्या शिपायांनी शिपायांच्या पोशाकात अनेकल्या चारांचे 'वचाराचे' आज काणी आणून हा

त्या घडतच उत्तर शिपायांच्या पोशाखात अनेकल्या चारांनी वळ कोणीच मापडना नाही का तुम्हीला काणी?

या म्हणता मुलां कोणी मापडना नाही चारांच्या पागाळात कोणी ने गिराई उत्तरले त्यावर दीषा आपल्या वाटने निघून गेले शिपाई कोवळागला घेऊन म्हणाले 'अज आहं त्रा हयालात काहा आणईच भयले हा'

कालवात आपल्या वचत हू का पुरणला तुम्ही आहा मूच शतगळ' ते मुले शिपाई अनेक तर चारांच्या पोशाकात अनेक या तुम्हीला त्याने रकळले नमत का त दय पावटून बायले थोरच तर होते!"

चारांचा आपल्याच्या त्यांच्या अनेकरांचा मापडने ते एकुल भूषणला दवाता तुम्हीला भटले होते ते चारांचा पोशाख करून बायले शिपाईच तर होते ताहा तर शिपाई वेषात अनेकल्या तुम्हांचा पाटन ने पळत तपने का मीरे? शिपाई दवाये तरी तुम्ही काय किवा ते काय स्वभावधर्म कोठे बदलला?"

पारदर्शी डोळ

भिकाजी पाटलांचा मुलगा सद्दोबा दोनच वर्षांचा होता, तेव्हा पासूनच छान ब्रास लागला होता, एके दिवशी त्यान बापाच्या हातातली डबो पाहिली आणि 'पैसे पैसे' म्हणून ओरडू लागला.

डबोत खरोखरीच पैसे होते ही गोष्ट सद्दोबाला कधी कळली हे भिकाजीला कळत. एखाथेही सद्दोबाची आई, रज्जुबानू ही सोंपाक घरातून बाहेर आली आणि मुलाला उचलून घेत.

सद्दोबाने एखाथेही भितीला लामून एक लाकडी पेटी होती तिच्याकडे बोट टाकून म्हणू लागला— सांप, सांप!

जेव्हा बापको घाबरून जाऊन आश्चर्याने पोतेकड पाहू लागले तर त्यांना पेटीचे झाकण मीढे थोडे हालत बसलेले दिसले.

भिकाजीने पेटी रस्त्यावर उघडी नेऊन लाकडी आणि काठी चंऊन सज्ज ठेवा

गटिका जग्या कपड्यातून एक बाप बाहेर आला. भिकाजीने त्याला काठीने मारले.

मुलाने डबोत पैसे असल्याचे व पेटीत सांप असल्याचे सांगितले, त्यात काही तरी विशेष असल्यासारखे भिके जम घाटले म्हणून भिकाजीने मध्येत गुळ उगून मलाला विचारले— 'सद्दोबा, झुठीत काय आहे खाण पाहू!'

सद्दोबा नटविशी म्हणाला— 'गुळ'

मुलाला कोमती तरी अदम्य शक्ती उपजतन साशली असल्यासारखे भिकाजीला वाटले तेवढ्यात सद्दोबा— 'म्हें, म्हें म्हणून ओरडला.

खोलीत म्हेंस कीडून येणार भिकाजीने आश्चर्य करीत खोलीच्या माहेर आऊन पाहिले भितीपलीकड एक म्हेंस उभो भिकाजीला दिसली त्यावरून मुलाकड्या आठवत न हो तरी अदम्य शक्ती असल्याची

भिकाजीला खोली साती अस पारदर्शी शीट उभ्यावरून गुलाबून उभ्यावरून पिटून पडत अस तेव्हा बापाच्या हातातली डबो पाहिली हा अदम्य शक्ती दुसऱ्या कोणाला कळू नये या गोष्टीची जबरत बायको जास्त वाटला बाळग लागले दोघ मुलाला काढून घेऊन जाऊ देत तेव्हा त्याच्या डोळ्यांना गट्टी बाघून रस्त्याची वस्तू पाहिली भिती पळेतून त्यातून त्याच्या डोळ्यातला भागून व त्याने खरोखर सांगितल्या की त्याला आनंद वाटत.

असे एक वर्ष गेल भिकाजी, चार चौघांना होलावत म्हणाला— 'मी आपल्या मुलाकड्या एक अद्भुत नमस्कार करवून दाखवितो ती गमत पहायला आपली दरीस मोक अस सद्दोबाच्या डोळ्यावर पट्टी बांधणाने आली खोलीच्या झुठीतून, विशातून पणदी पागोट्यातून छपवून ठेवल्या वस्तू नदाबांता ओळखल्या.

सद्दोबाच्या या अद्भुत शक्तीचे कीर्ती मळ मळी जवळपासच्या पत्रकारांनी पसरली सद्दोबाच्या अद्भुत शक्तीचे प्रदर्शन करण्यासाठी भिकाजी काही छो धसूल करू लागला आणि साक्षातच किन्नू लागला, अशा तऱ्हेन धाड्याव दिवसात भिकाजी पाटले ओमल झाला.

एक दिवशी रात्री भिकाजी ज्या जागे उतरला होता त्या घर्मशाळेत चोर फिरल आणि सद्दोबाला उचलून घेऊन गेले पैशाला हात न लावता चोर सद्दोबाला उचलून घेऊन गेला कारण न कळल्यावर सद्दोबाचे आईवडील फार दुखी झाले त्याचवेळी त्यांना राजाकडून निरोप झाला राजा त्यांच सांविन करीत म्हणाला— 'मी तुमच्याविषयी फार पूर्वीच एकदा परंतु हे सर्व काही तरी भ्रंतंन किवा हातचलाखी असेल असे मला वाटत होते तुमच्या मुलाक जी अद्भुत शक्ती आहे तिचा स्वार्थनिधीसाठी उपयोग होईल असा विचार करून चोर त्याला पळवून घेऊन

चादोबा

राज अकण्ठ सो तुमच्या मरणाचा शोध
काढतो त्यानंतर काही दिवसांनी एक
पयसाची कडी न वर बराबर झाल्याचा
वार्ता ज्ञात होता. वार्ता त्यांना चाराच्या
एका टोळीने अडविल्या त्यांचा नायक
घाड्यावर बसला होता. त्या घोड्यावर
एक मुलगी बसून होती.

चोराच्या नायकाने व्यापाऱ्याचे नोबर
काही पेट्या घेऊन जाले होते त्याच्याकड
थोडे दाखवून त्या मुलाला विचारले. या
पेट्यांपैकी पैसांची पेटी कोठली ?

मुलाने नोकरांपैकी एकाकड बोट दाखवून
म्हटले त्याच्या डोक्यावरच्या पेटोत दागिले
आहेत चोराच्या नायकाने आज्ञा करताना
त्याच्या अनुयायांनी त्या नोकराच्या डोक्या-

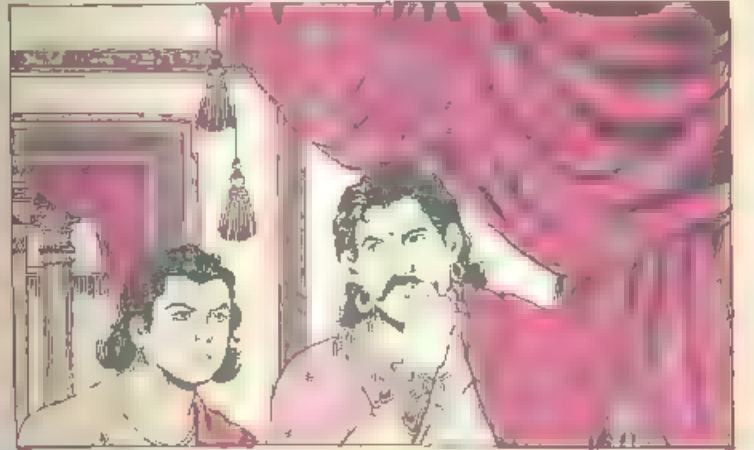
वरचा पेटो काढून घेतला आणि पडल्याने
परतून तो आणच्या मुलस्थाना पाचल्यावर
पेटो उकडून पाहिले तो तेथे पेटोत त्यांचा
नकरी दागिले मिळाले.

चाराचा नायक सततून मुलकड पहात
म्हणाला- कायरे मद्या ? तुझ्या एवढ्या
पायची पायदर्शी डोक्यांना त्याच्या सातत्याचे
दागिले काढले व पितळ्याचे नकले काढले
हे काढले नाहीत कायरे ?

इतक्यात राजाच्या शिपायांनी चोराच्या
गुप्याच्याला मारहाण केली त्या जागी
व्यापाऱ्याच्या वेपार असल्या संतापनी
शुभवर्माने चोरांना मुकाट्यात शरण घ्यायला
बरहावर मागिले व चोरांच्या नायकाला
म्हणाला कायरे रगा तु किती जमा

राज आदेश आणि व्यापाऱ्याचे वेपार अनेक
मेनाप मोला तु पाळवू शकता राहोस ना ?
तुम्हाला रडण्याचे गुप्याच्याला कोणते हे कळाले
म्हणून तो इतके दिवस तुला एक डल नव्हते
राजाच्या शिपायांना इतक्या मांड्या
मल्ल्या लावले पाहून चोरांना शरण घेण्या
शिवाय दुसरा मार्गच नव्हता. मरणाची
सर्व चोरांच्या मुमक्या बांधवल्या व रात्री
वाला अशक्या घाड्यावर स्वतः जवळ
बसवून घेऊन राजधानीच्या दर्यात निघाला.
राजवर्मा राजा भिकाजी पाटील व
त्याच्या वायकाला बोलवून म्हणाला-
माझ्या शिपायांना तुमच्या मुलाला
नारांच्या हातून काढून आणले राजात
आणवो वही चोराच्या टोळ्यात आहेत

यामुळे आणवो ललादी नायकी राजा
तुमच्या मुलाला उचलून नेईल असा प्रयत्न
केले आहेत यांच्यासारखा आहे म्हणून
तुमच्या मदतीच्या राखणाची जबाबदारी
आम्ही अशक्यावरून घेतो तुम्ही दश
आठवड्यात एवढा पडत मुलाला घेता.
शिकाराला ते पालवू नसावे लागले
मदोबा वीग नपाचा हाईपडत किल्ल्यातच
वाचेल. रायवर्मा वराच्यावर त्याच्या
मुलगा दखिन्ना मांड्यावर असे शिकारकर्मी
मकरा मदोबाला बांधवून म्हणाला "तु
इतके दिवस राजाश्रय लावून विद्याभ्यास
व इन्वाराच विद्या शिकविलेस यामुळे जाले
नापाजनांना काही मार्ग मिळाला पाहिजे
नाही ना ? काय यशस्वी वारते तुला ?

सदाबा एक क्षणमरवे विचार करामला थावला ब' म्हणाला—'सहाराज, आपली परवानगी असेल तर काही दिवस देशभर भ्रमण करण्याचा विचार आहे!'

चरित्रकर्ते हौकार विद्या व त्याचा वाट बघिसाठी चार पैसेही दिले सदाबा देणभ्रमण करीत असतां एका गावी त्याला तप करून तो आजारी पडला तो जवाहराच शास्त्री यांच्या वैद्याकडे गेला तेव्हां वैद्यबुवा पोटादुखीच्या एका आज्याला तपासत होते

सदाबा म्हणाला 'वैद्यबुवा, एवढे तपासण्याची गरजच काय ही मुलाच्या पोटात डाव्या बाजूला एक फोड झाला आहे'

सुद्धे मराठीच का? वशात विचारून

सदाबा हा म्हटल्यावर वैद्यन त्याला आग्रह करून आपल्या घराचे ठवन घेतले आणि एक आठवडाभर प्रमान त्याचा ओषधोपचार केला त्या आठवडाभर रोज रोगी आले त्यांना काय बजाव आहे हे ओळखायला सदाबाच वैद्यबुवांना फार सहाय्य झाल.

ताम उत्तरल्यावर सदाबा राज्याच्या सरहद्दीपर्यंत पोचला होता तेथे एक अधिकाारी घाव्याची पोती घडून घणाघा पाड्यातून किती घ काणवे धावत आले हाक पायी रोव करीत अडकत होते

सदाबा त्या अधिकाऱ्याला जवळ जाऊन एका गाडीकडे बोट दाखवून म्हणाला—'अहो त्या गाडीवरच्या पा मात धान्याच्या भात हिरे खपवून ठेवलेले आहेत हा ता अधिकाऱ्याने धोखा चिन्त्यासारखा म्हणाला—'मी चांगले चाचवून पाहिल आहे घाव्याच आहे सर्व' पन्थमध्य हिरे लपविलेले असल्याचे समजता सदाबा—'सारखा तू कोण रे?'

'मीच तर सदाबा!'

सदाबा म्हणाला

त एकनाच अधिकारी धावतून रडा आणि घात धाव्याचा मज प को प्रचल

सदाबा

शोलेची नेत्रा अत्र हिरे धाव्याने समजलेला सापळ त्याने सदाबाचो पाप) मर्यादना आणि घाव्याच्या पोत्यात हिरे खोक्त येण्याच्या प्रयत्नाबद्दल धान्याच्या व्यापा याला अटक करवली

सदाबा तेथून निघाले आणि काही दिवसांना राजधानीस परतले आणि शक्तिवर्मा राजाला भेटायला गेले

राजाने सदाबांना विचारले : सदाबा तुम्ही काय दिवस देशातून केलेन, पुढे कोणते काम करण्याचे ठरविलेन?

महाराज आपल्या राज्याच्या सरहद्दीवर आघात-निघात ची भाळ होतो आहे त्यात बरोच संबाडी बालू आहे भाड्यासारख्याला ही लबाडी बाहेर काढणे महत्त्वाचे आहे याला काम देण्याचा कुपा करावा! सदाबा म्हणाले

बागदर, तुमच्यात तो जी पारदर्शी इच्छी आहे त्या बागेच ती नोकरी ठरेल यान शका नाही' त्या कामाबरोबर पुन्ही काम कराल त्या जागी एक दवाखानासुद्धा

स्थापन करवा' त्याचे वरत पुन्ही काम मदत केली हाताने रडती मदत करण नुम्हाला शक्य होईल आताही शक्य ठीकर बरे होतील." राजा म्हणाला

सदाबा आश्चर्यचकित होऊन म्हणाला : महाराज या एका वैद्याला असा तहर्ती मदत कशा होती हे आपल्याला कसे काय कळेल?

सदाबा तुमच्या पारदर्शी डाढ्याच महत्त्व तुमच्या पैशा इतरांनाच जायने कळेल! तुम्ही देशातला निघाले असता नुम्हाला कोणी खोर पडवून नळ तपत यामाठी मी तुमच्या पाठापाठ काही देशाचा पाठविले होते' राजा शक्तिवर्मा म्हणाला,

काही दिवसांनी राजाने सदाबाला गर-दुहीवरचा प्रमुख म्हणून नेमून तसा दुकूम जाही केला सदाबाचे त्यांच्या भावा-जवळच्याच एका गावच्या मुलीशी लग्न झाले ते आपल्या आईवडिंबाबत बरोबर धडत सरहद्दीवरच्या आपल्या नांकरांच्या जागी गेले आणि सुखाने राहू लागले

सर्वात हुशार

विजय राजा स्वतः का हार हुशार व बाणधर सज्जन आहे म्हणून तो दुश्मानी न करितेच प्रत्येक क्षण निष्कारण जात येत आहे तो ऐकतो दुश्मनांना म्हणाना का जगत सर्वात मोठा बुद्धिमान साणूच कोण हे जो भावेन त्याला हुशार सुवर्णमुद्रा वरिष्ठ देईन किनयेकांनी राजाचेच नाव सांगितले तेव्हा राजा म्हणाला- मुस्त नाव सांगून भाषणार नाही उदाहरण देऊन सिद्ध करून दाखविन पाहिजे" तेव्हा विद्वक वरून म्हणाला-"महागज, महापर्वणी माझ्या बाबांनी जो कोणी विचारलेल्या एका प्रश्नाचे ४ ५ सांगतो तोच कपाळ हावीत जाऊन हुशार असतो असे सांगितले होते" राजा बरोबरच सर्व दरबारी "तो प्रश्न कोणता?" हे कुतूहलाने विचारू लागले

"बाणसाच्या देहाला मरण अटल असते, परंतु मातःशाला मसवे आपण जुने काढके कपडे टाकून नवे धारण करतो तसा आपसा मवीन देह धारण करतो तर मग एक देह सोडून दुसऱ्या देहात प्रवेश करण्यापूर्वी आत्मा किती काळ विश्रांती घेता?" हा प्रश्न होता माझ्या वडिलांचा विद्वक म्हणाला

त्या प्रश्नाचे उत्तर कोणातान देता येत नाही तेव्हा राजाने विद्वकालाच त्याचे उत्तर विचारले विद्वक ठोस देहरा करून म्हणाला "आमच्या बाबांनी त्या प्रश्न व उत्तर फक्त मनाच सांगितले त्या प्रश्नाचे उत्तर आमच्या घशातल्या ओर्कासिंघाच ४ ५ कोणत्या सांगू नये असं संकेत आहे माझे बला जाता या जगात नाहीच. मी एकदाच असे त्या प्रश्नाचे उत्तर माहीत असणारा म्हणून मीच यशोपती बुद्धिमत्त हे सिद्ध होते"

राजा राजाने म्हणाला- 'म्हणजे सुवर्णमुद्रा प्राप्त हुशार साणूच या जगत नाही?'
 'असे काय म्हणतो महाराज?' मी इतका हुशार विद्वक आहे माघी पाहजे आपणच तर फक्त मला या यदावेद भेसनेच म्हणजे बाण्यातून आपण हुशार आहोत हे माहीत का सिद्ध होत?' विद्वक म्हणाला तो उत्तर ऐकून राजाने विद्वकाच्या हुशारीची प्रशंसा करून त्याला एक हुशार वराह द्याय म्हणून दिले

कृष्ण म्हणाला ते ऐकून हंसत मुदंगकेसरी विसरून नृत्य करू लागला कृष्ण हंसध्वनी रागाचे विचित्रविचित्र तानांसह स्वर काढत नादब्रह्मत पोचला असता विध्वनाथ गण- भायकाचे मुदंगकेसरीचे रूप टाकून सोड मर करून जगले मोठे पीट हलकीत पांढर- नृत्य प्रारंभिले मुबल शब्दच शाने आणि मूषवगत उदरधारा मारायला सुगतात केळी विध्वनाथ गणनायकाचा भवदपारा हंसध्वनी राग होता म्हणून दया रागात स्वतःला विसरून तो नृत्य करीत होता तो अपदी दमून येला आहे, हे पाहून कृष्णाने हंसध्वनी राग एकदम आवरता धनळा आणि गणपती आता लाकी पडतो की काय हे पाहून कृष्णाने गणपतीला धरले व म्हणाला-" विध्वनाथा पायचीनदना!

काळ नवळ येऊन येता. मी मी
समयी तुम्हा मऊत मी मी मी
पायरी मी मी मी मी मी मी
आशीर्वादही राणपतीस दिला

कृष्ण म्हणाला 'ही मी तुम्ही मी
असे मी मी मी मी मी मी
आहे मी मी मी मी मी मी

विघ्नेश्वर म्हणाला-"तु वन मी मी
आहे मी मी मी मी मी मी
आहे मी मी मी मी मी मी
आहे मी मी मी मी मी मी
मार्ग मी मी मी मी मी मी
अकारण मी मी मी मी मी मी
अतर्पण यावला

अकूर कृष्णबलरामांना मी मी
मधुरेला गेला मी मी मी मी मी
समोरी आली. तिने कृष्ण मी मी
पायांना चंदन लावले आणि पायावर मी
टकून त्यांना नमस्कार केला. मी मी
कृष्णबलरामांच्या मी मी मी
घातल्या कृष्णाने कुळाचे मी मी
वरून तिळा उठविले तिने कुळा मी
नाहीस झाल मी मी मी मी मी
म ती देखलीकाला गली

कसाने कृष्णाला मी मी मी मी
केलेले सर्व प्रयत्न निष्फळ मी मी मी

मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले

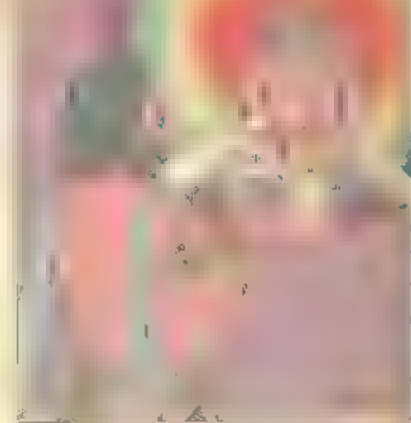
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी

कृष्णबलराम मोठे झाले कृष्णाने अनेक
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी

कृष्ण मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी

मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी
मिळाले मी मी मी मी मी मी

मिळाले

काहेर जेई तिच्या किरणातून दारोण मुवर्ण
कण्या बाहेर येत अशा तऱ्हेने त्याने
अलीट सोने एकत्र केले

मित्राजित आपला स्वमतकमणी मी
मोडणीला बोलावून दाखवी मी त्याने
मोडणीला कळविले कळविले मी त्याने
मोडणीला कळविले कळविले मी त्याने
मोडणीला कळविले कळविले मी त्याने
मोडणीला कळविले कळविले मी त्याने

मिळाले

होईल अस काहीतरी उरदान घापला
प्राथना करी कृष्ण त्याच्या बाईचे वरून
विनय जाई तेव्हा ती त्याचे ध्यान आकर्षित
करण्याचा प्रयत्न करी परंतु कृष्णाचे कधी
निव्व्याकडे मान लक्ष्यवनी पाहिले नाही
म्हणून ती गणपतीचे ध्यान करून त्याला
वाकड घाली

सत्ताजितला मुलीच्या मन मील हे
बांगला कळला असूनही तो त्याला काहीच
माहोव नसल्यासारखे दिसा एव दिवशी
सत्यभामा गणपतीच्या मूर्तीसमोर कृष्ण टाकून
बसली बसता तिला पाहून सत्ताजित म्हणाला

“अपलं कुतर्कत अश्विष सूर्यभगवान पायी
आपत्त्यावर करुणा असता असल्या देवाची
प्राथना आणि नवस कथांना स मुली?”
सत्यभामा दबकून उक्ती राहिली व
म्हणाली ‘असं बोलू नये बाबा’ मग
कामना निश्चितपणे पूर्ण करणारा देव हा
एकदा विघ्ननाश गणाधिपतीच आहे!’

‘तुम्ही मनोकामना काय ती तर
सांगशील? समिन्नीच्या पोळीवरचं तूप
ओढायचं आहे होय?’ सत्ताजिताने विचारले
‘दिस्या पोळीवरचं तूप कशाला ओढू
मी कृष्णाला आपल्या मुठीत ठेवेल’
सत्यभामा म्हणाली

सत्यभामेच्या हळू सत्ताजितला माहोव
नसहता असं मुलीच नाही तरी तो वाढाव

असच त्याच्या मनाला वाटले व तो
मनातल्या मनात असले निघत मुली

दुसऱ्याच दिवशी कृष्ण सत्ताजिताकडे
आला कधी न येणाऱ्या कृष्णाची तब्य
निगमवर पडायचे म्हणून सत्यभामा नटून
घडून दिवाणखान्यात आली तर पाहते की
कृष्ण तब्येचे निघत गेला होता सत्ताजित
त्यसमयमणी मुठीत छद्म धरून कृष्ण वड
वृद्ध तब्येचे गहात रसा होता

सत्यभामेने बापास विचारले-‘बाबा’
असे का उभे आही? तो काय होना वा
काही न येणी व लवचक तर होला नसुला?’
त्याने तब्ये पाहणी घेतला असतो

तर मी तब्ये मनाला कधीच घेतले नसले!
परंतु त्या काय भागितले मागले आहे का?
त्याने व्यसनामणी भागितला त्याच्या
नवळ येताना तर प्रवेष्ट्या हिताची कित्येक
कामना करू शकले म्हणे!’ सत्ताजित
म्हणाला

सत्यभामा यांनी रागावल्यासारखी
तब्ये मनाला घेतले म्हणाला

‘मन मणजे काय? मनाला घेतले म्हणजे काय?’

‘मन मणजे काय? मनाला घेतले म्हणजे काय?’
‘मन मणजे काय? मनाला घेतले म्हणजे काय?’

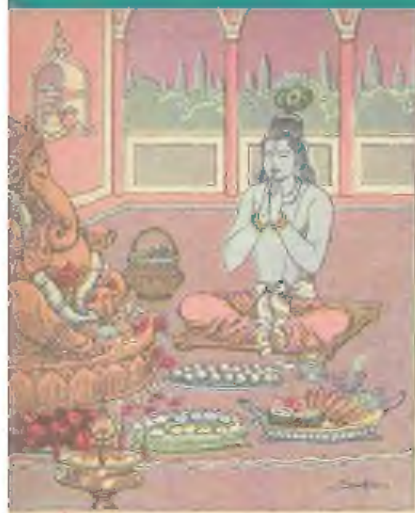
सारख्याने भागितल्यावर मुम्ही देखून टाकले
असतात तर कित्ती बर घालं असत बाबा?’
सत्यभामा म्हणाली

सत्ताजिताच्या जगाचा जणू काही मडका
उडाला म्हणाला-‘देणार नाही जिवात
लोव असे पर्यंत माझ्या जपळका तो मणी
कोणाला झळणार नाही हा मणी माझ
मनस्व आहे!’ सत्ताजित सवापून म्हणाला

सत्यभामा जिडल्यासारखी होऊन
म्हणाली-‘होय तर मणी म्हणजे मुम्हाला
एवढा मोठा वाटतो ना! माझ्याकून माझा!
तो मोठा की मी मोठी हे तो कृष्णने निड
करून दाखवेल! अस म्हणत सत्यभामा
सवाच तो याने नेघत निघत गेली

एकले होते, परंतु तो त्यांकडे दुर्लक्ष
करत राहिला आणि कृष्णाला यादव-
बांधातला एक प्रमुख भाषेला जास्त
महत्त्व स्थाने कधी दिले नाही

सत्ताजिताला सत्यभामा नावाची एक
असाधा जण एवढी अशी एक मुलगी होती.
सत्यभामेच्या बरोबर सत्यभामेच्या सौंदर्याचे
कीर्तीमुद्दा सवाल पसरली जराचपासातच्या
थोर सत्ताजिताच्या मनातून सत्य
भाषेचे पाणिग्रहण करण्याची महत्वाकांक्षा
होती सत्यभामेची विघ्ननाश गणाधिपतीवर
फार अक्ती होती ती प्रत्येक गणेश
चतुर्थीला गणपतीची पूजा करी व त्याची
कृपा संपादन करून कृष्ण तिच्या अधीन

काही, दिवभार्ता गणेशचतुर्थी झाली. सत्त्वभामिने गणपतीची पूजा केली आणि त्या दिवशी सध्याकाळच्या सुमारास पालखीत बसून द्वारकाेश निघाली.

त्या दिवशी सध्याकाळी आकाश मेघाच्छादित होणे. काळोख पडू लागला होता. कृष्ण गाईचे दूध काढीत होता. एकाएकी ढगा वाडून चंद्र बाहेर आला व कृष्णाला कार कासंडीतल्या दुधात दिसली. त्या घाटोपास तत्क्षणी चंद्र दमामाव गेला.

गणेशचतुर्थीला आपण चंद्र पाहिला याबद्दल कृष्ण विचारात पडला. तो लगेच पुजेच्या जोशीत गेला. अक्षता गणपतीच्या डोक्यावर वाटल्या आणि डोळे मिटून गण-

पतीला मनातल्या प्रार्थना केली-“देवा मी चंद्राचे फक्त प्रतिबिम्बच पाहिले. या उपर तुझी इच्छा!” मंतर दोन मिनिट घ्यानस्थ होऊन उभा राहिला. तो तसा घ्यात करीत उभा असता गणपतीच्या मूर्तीतून निघाल्यासारखा आवाज कृष्णाला ऐकू आला-“कृष्णा, तू चंद्र पहायला म्हणून गेला नेव्हतास ना! म्हणून लोक निदा झाली तरी पोरणामी तुला कायच होणार आहे, बर का!”

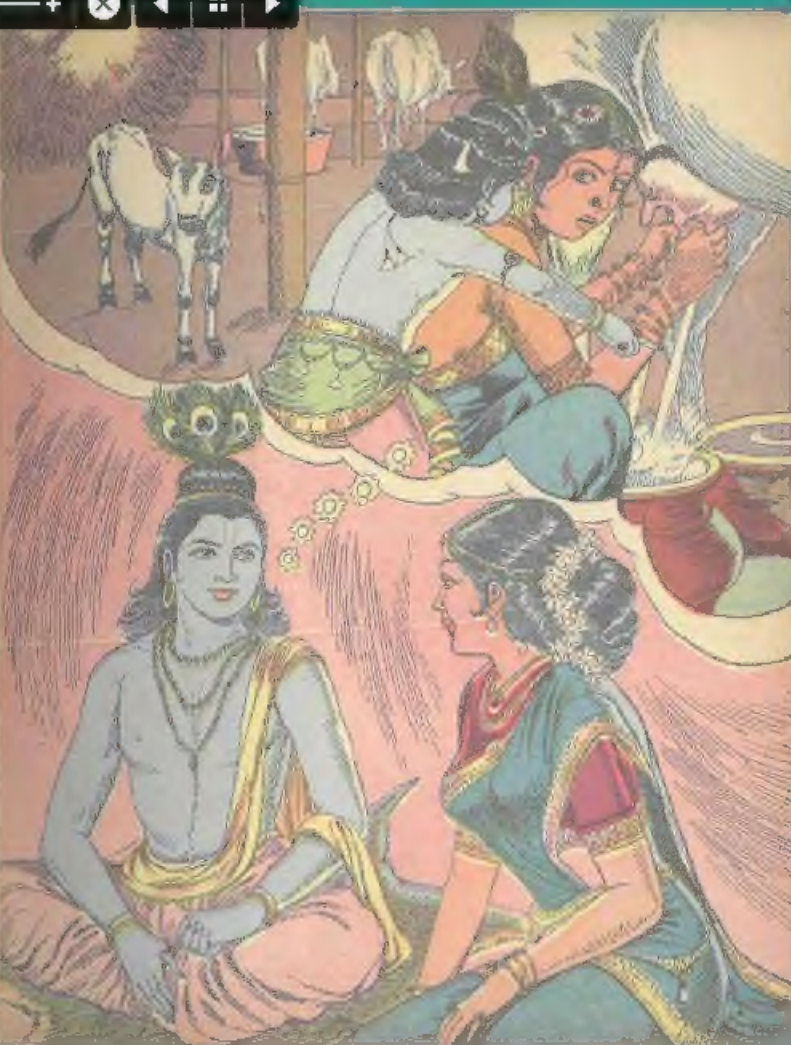
कृष्णाने डोळे उघडून म्हटले-“देवा ही सर्वं तुझी लीलाच मी मानतो!”

त्याच वेळी रुक्मिणीने पुजेच्या खोलीत पाऊल टाकत व कृष्णाला गणपतीसमोर जप करीत असल्यासारखा पाहून चकित होऊन पहात म्हणाली-“ब्रह्मो! आपण गणपती-जवळ काही मारण घालता आहात काट?”

कृष्ण म्हणाला-“रुक्मिणी, पाच दिवशी यामे एकदा गणेश चतुर्थीच्या दिवशी मला वाढयणाऱ्या यशोदा मातेला मी म्हटलंलं मला आठवलं एवढंच!”

“तेव्हा काय म्हणाला होती मला एक या तरी!” रुक्मिणी म्हणाली.

कृष्ण मागू लागला-“यशोदा माता दूध काढीत होती व मी तिच्या प्रांगणवर बसून कासंडीतल्या दुधात चंद्राची कार पाहिली व आदला ऐरीत सांगितलं. तेव्हा ती मला

रागेधरली व म्हणाली—“बाळारे बाळा! अरे, लोह तुझ्यावर निरनिाळे लोंढे आरोप लावतील की रे! बांठा झाल्यावर ही या लोकनिदेवून सुटका नाहीरे, बाळा!” श्री म्हणाली—“तर मग पाहिलेच पाहिले की नाही आई!”

“तेव्हा तुमच्यावर कोणता बाळ आला होता?” रक्षिणी ने विचारले.

“मी माती खाली हे भाऊ बलराम वादाने सांगितलेच होते!” कृष्ण म्हणाला.

“पुन्हा काठां पत्राची कोर पाहिली नाहीत ना? बाकी तुम्ही पाहायची म्हटलांत तरी ही विस्मयकार नाही, म्हण! छान आभाळ वालं आहे!” असं म्हणत तिला पुढे आपली काही म्हणावयांच असल्यासारखं पाहू लागली.

“रक्षिणी, काय ग, खरी काय पाहते आहेत? तुला काही म्हणावचं आहे का?” कृष्णाने निवारले.

“होय, संध्याजिताच्या घरातला मणी आपल्या घरी आला आहे.”

“संध्याजिताच्या घरातला मणी आपल्या घरात?”

“अहो, तो मणी नाही हो! संध्याजिताच कन्यारत्न! सत्यभामा आली होती! अशाच तर ती निघून गेली.” तिला निरोप देऊन मी इकडे आले आणि तुम्ही दिवाळात! रक्षिणी म्हणाली.

कृष्ण मान खाली करून म्हणाला—“असं! आपल्या घरी गणपतीची मूर्ती पाहायला ती आली असेच पाहिली का तिते?”

रक्षिणी म्हणाली—“विघ्नेश्वर दर्शनासाठी आली की आपली मगर तिच्यावर पडावी म्हणून आली हे तिचं तिलाच ठाऊक! परंतु तिची फिरती तजर पाहून ती तुमच्याच दर्शनासाठी उतावीळ आली होती असं माझ मला भासलं!”

“हे काय विचित्र! कधी तोंडाखेरीर दाख पुढत नये त्या रक्षिणी देवीच्या तोंडी हे गूढार्थ वसलेले वाटून! मी काय ऐकतो आहे!” कृष्ण म्हणाला.

गंधर्व राजकुमारी

[४]

हसनला बाटले की मोठ्या बहिणीने नको म्हणून लागितले असूनही त्याने त्या विवश्र केले म्हणून ती रागावेल व ओरडेल. परंतु त्याची ताई रागावली नाही. उलट त्याला त्या स्थितीत पाहून तिला त्याची हया आली. ती म्हणाली—“तू घाबकं नकोस! मी स्वतः तुझे ज्या मुलीवर प्रेम आहे, ती तुला नक्की मिळेल असा इयत्त करीत परंतु तू माझ्या मोठ्या बहिणीला तुला हे गुपित कळल्याचे मुळीच कळू देता कामा नये. तू उघडायच्या दरवाजा विसर्या काणी विचारले तर तू सांगून टाक की तुला त्या बाबत काहीच माहीत नाही. तुला त्या विचारतील की तू असा जबाबत कसा ज्ञातास? तर सांग की त्याच्या काळजीमुळे तुम्ही ही स्थिति झाली.” त्यानंतर हसनची ताई आपल्या मोठ्या

बहिणीला म्हणाली—“विचाऱ्या हसनने आपली वाढवण काढ काढून आपल्या सर्वांच्या काळजीने खाट धरली आहे. म्हणत होता की त्याला त्याच्या आई बडिलाची वाढवण होते आणि त्यामुळे त्याला असहा दुःख होते.

ते ऐकून राजकुमारीला फार वाईट वाटले व त्या त्याला भेटायला गेल्या आणि त्याच्या मेवा शुध्दपेला लागव्या त्याला मोठ घोंड लायला दिले व त्यांनी त्याच्या बडिलाच्या देवाला जे काही पाहिले त्याचे वर्णन करून सांगू लागल्या.

असा तऱ्हेने राजकुमारीच्या सेवेशुध्द मुळे हसन बरा होऊ लागला.

एकदा सर्व राजकुमारी शिकारीला गेल्या होत्या. सर्वांत धाकटी राजकुमारी एकटीच हसनच्या सेवेला यागे राहली. थोरल्या

राजकन्या निघून गेल्यावर धाकटी राजकन्या हुसनाला सरोवराकडेच्या उंचाऱ्यास घेऊन गेली व म्हणाली—“हे पहा हुसन, या तलवारीच्या बाजूला पहा कसे सुंदर घाट आहेत? तुला ज्या राजकन्या दिसल्या त्यांनी कोठल्या घाटावर स्नान केले?” तेव्हा हुसनने तिला ती सिंहासनाची जागा दाखविली.

तेव्हा धाकटी राजकन्या चकित होऊन म्हणाली—“अरे बाबा, तू ज्या राजकन्यांना पाहिले होतोस, त्या गंधर्वांच्या चक्रवर्तीच्या मुली व त्यांच्या मैत्रिणी होत्या. त्या चक्रवर्तीच्या पदरीच आमचे बाबा एक सामंत बाहेत. तुमं जिच्यावर मन बसले

आहे, ती चक्रवर्तींनी गवत पाकटी मुलगी आहे! गंधर्वांना चक्रवर्तीं भ्या मोठात राहणो त्या तेंपे मानवाला प्रेक्ष माहो. एवढेच काय इतर गंधर्वांना मुद्रा प्रेक्ष नसतो. तू गंधर्व चक्रवर्तीच्या ज्या मुलीला पाहिलेस तो दर सगळ्यांच्या आपल्या सखींबरोबर येथ उठत येते आणि स्नान करीत आलेपून पुन्हा गंधर्व लोकांस निघून जातो. ते पक्ष तुला मिळू शकले तर तुला ती गंधर्वकन्या आप्त होईल. ती तलवारीत स्नानाला उतरली की तू त्याच्या पक्षापैकी आपल्या जेथले पक्ष घोकस ये. त्या मुद्र्या विनवण्या करून ते पक्ष मागू लागतील, ते विरघळून जाऊन देऊन दाखवस तर आम्ही सर्व आमचे वडील वगैरे मुद्र्या बरोबर नष्ट होऊ. तू आपले हुस्य दगडासारखे करून तिची वेणी पकड व तिला ओढून घेऊन ये. म्हणजे ती तू चांगलीच ते करील व तुला धारण येईल.”

हुसन ते ऐकून आनंदाने नाचू लागला. दुसऱ्याच दिवशी अमावास्या होती. काळख पडतांच हुसन लकावाच्या काठ्याच्या पायऱ्यांजवळ जाऊन एका जागी लपून बसला. थोड्या वेळाने गंधर्व चक्रवर्तींची मुलगी आपल्या सखींबरोबर उठत उठत आली आणि पक्षांचे पोशाख उतरवून ठेवून पाण्यात उतरली. हुसनच्या छातीत

थड थड होत होती तरी धाडस करून त्या पोशाखांजवळ गेला आणि आपल्या प्रियतमेचा पोशाख उचलून घेऊन पुन्हा जाऊन लपून बसला.

थोड्या वेळाने चक्रवर्तींची मुलगी तळकाळून बाहेर झाली. आपला पोशाख सोडवून नाही तेव्हा ओरडू लागली. तिचा भावाज ऐकून रव सखी थांबत आल्या. त्यांना पोशाख जवळ आल्याचो गोष्ट कळली. सगळीगोळा काही मळत देव्या ऐवजी धाबरून जाऊन त्यांनी खापावला पोशाख धारण केला आणि उठत गेल्या.

त्यानंतर हुसन गंधर्व राजकन्येजवळ आला त्याला पाहून ती सरोवराच्या किनाऱ्यावर पळू लागली. हुसनने तिचा वाठलास केला आणि तिची वेणी अडन तिच्या फरफटत ओढून नेऊ लागला. ती होळी मिटून काही बोलल्या शिवाय हुसनच्या पाठीमागून चालू लागली. हुसन तिला आपल्या खोलीत ओवून घेऊन गेला आणि शर बंद करून बाहेरून कुलूप लावले. नंतर ती बातमी कळवायला ती आपल्या तारीकडे गेला. चक्रवर्तींच्या मुलीला हुसनने त्याच्या खोलीत आणून बंद करून ठेवल्याची गोष्ट ऐकून हुसनची तारी तिच्याकडे गेली व तिचे पाय धरून म्हणाली—“राजकन्या आणि आपल्याकडे आणून हे शर पवित्र साजे.”

काळजीत मुसमुसत एका कोपऱ्यात बसलेली गंधर्व राजकन्या मान वर करून हुसनच्या तारीकडे पाहून म्हणाली—“ओहो, समजले! तू आपल्या माळकाच्या मुलीच असा तऱ्हेने एका मानवाकडून अपमान करविते आहेस नाही का? पहिल्याने हे सांग, तू एका मानवाला आपल्या घरात पाऊल ठेवायला जागा कशी दिलीस? तुला हा मूर्खपणा पाहून मी थक झाले. तुझ्या मदतीशिवाय हा लपून राहून मला पकडू शकला नसता.”

तेव्हा हुसनची तारी म्हणाली—“वेवी, हा तरुण मूर्ख कांणो सामान्य माणूस नाही. याची सरोवरी काळ बाबेल उसा

बांदोबा

हातून आपली मुटका होणे शक्य नाही. तेव्हा तिने दीर्घ विश्वास सोडला. त्यानंतर हसनच्या आईने चक्रवर्तीच्या राजकन्येला उत्तमोत्तम पोशाख घालायला दिला. तिला स्नायवा पंचपक्वान्ने वाढली आणि तिची भीति नाहीशी करण्याचा सर्वप्रकारे प्रयत्न केला. शेवटी चक्रवर्तीची कन्या म्हणाली—

“कदाचित् माझ्या तशिवात पिण्याचा विरहून लिहिलेला दिसतो आहे! नशिवात असेल त्यातून सुटका मिळणेच शक्य नाही!”

आपल्या चक्रवर्तीच्या मुलीचे मन थोडे स्थिरावल्यावर धाकटी राजकन्या हसन-जवळ जाऊन म्हणाली—“तू आपल्या प्रेयसीचे विल आल्याकडे आकर्षित कराय-साठी यत्न कर. तू तिच्याशी प्रेमादराने बोल व वाग.”

हसन चक्रवर्तीच्या मुलीसमोर उभा राहिला. तेव्हा तिने हसनकडे तिरच्या नजरेने पाहिले व त्याला आश्चर्यस्तक पाहून धतलं. त्याचं सौंदर्य पाहून ती मोहीव झाली. हसन तिच्या अगदी नयनपणे म्हणाला—“राजकुमारी, मी तुमच्या युक्त्या-सारखाच एक आहे! माझ्या मनात तुमच्यावर बळजबरी करण्याचा विचार नाही शास्त्रोक्त पद्धतीने तुमच्याशी निचाह कऱ्याची इच्छा आहे. त्यानंतर आपण पाहू जन्मस्थान नगदाद येथे जाऊ. तिथे

माझी आई आहे. ती आपल्याला स्वतःच्या मुलीप्रमाणे प्रेमाने वागवील. माझ्या तिचा हात घेऊ शकेल अशी आई मिळणेच शक्य! ती आपल्याला नित्य पंचपक्वान्ने काकून वाडेल!”

चक्रवर्तीच्या मुलीने हसनला कोणते उत्तर दिले असे, सांगणे कठीण आहे, परंतु त्यावेळी दारावर थाप एक आली. दार उघडण्याची जबाबदारी हसनवर होती. म्हणून त्याने पुढे झोऊन दार उघडले. दारात हसनच्या सहाच्या सहा मोठ्या वट्टींनी उभ्या होत्या. त्या नुकत्याच शिकार करून परतल्या होत्या. हसनच्या प्रकृतीत झालेला बदल त्यांच्या नजरेतून चुकला नाही. हसनने चक्रवर्तीच्या मुली सगळी काहीच सांगितले नाही आणि बोलल्याशिवाय सहा वट्टींनी आणि बोलल्याशिवाय सहा मोठ्या आला. सर्वात मोठी वट्टी म्हणाली—“हसन काय मानगड आहे रे? आज तर तू प्रसन्न दिसतो आहेस? काहीतरी कारण असल्या-शिवाय का प्रसन्न असतील? एक तर दे,

तुझ्या आजदाचे कारण!” हसन लाजला. तितक्यात तेथे धाकटी वट्टीण आली त्याने तिच्याकडे सूचक नजरेने पाहिले की तिचे काय ते कारण सांगते.

“तस काही विशेष नाही! आज आपला हसन एक पक्षी घेऊन येऊन आला आहे. त्याला माणसाळावयाचे आहे.” धाकट्या राजकन्येने स्मित करून उत्तर दिले.

“तर मग, एवढ्यापासून कारण सांगी त्याला एवढे लाजायचं कारण काय?” मोठी वट्टीण म्हणाली.

“त्या पक्ष्याच्या मनात त्याच्या विशयी कितीत ओढ आहे? हे सांगणे कठीण आहे!” या शब्दांत धाकट्या राजकन्येने आपल्या बोरक्या वट्टींनी सारा वृत्तांत सांगून टाकला. तेव्हा लगेच चक्रवर्तीच्या मुलीजवळ गेल्या व तिला नमस्कार केला. त्यांनी तिला हसनशी विवाह करून घेण्यास प्रोत्साहन दिले. त्यानंतर त्यांनी तिचा हात हसनच्या हातात घेऊन तिचे पाणि-शिवाय का प्रसन्न असतील? एक तर दे, म्हणही करविले. (क्रमशः)

दुसरा माणूस मानव सृष्टीत नाही. याचे जीवन परित्रन अदभुत आहे. देवाचीच प्रेरणा होती म्हणून त्याचे प्रेम आपल्यावर बसेल तो निर्णय कोणाला बदलता येईल का? प्रेमी नेहमी क्षमस पात्र असतो. मी खर सांगते, याने आपल्याला सर्वप्रथम पाहिले तेव्हा मासूनच आपण याचे मन धिरावून नेले. तेव्हा पासून तो आपली आठवण काढून आपल्या विरहाने प्राणत्याग करायला तयार झाला. आपल्याबरोबर आणि नऊ सुंदर तरुण युवती होत्या, परंतु याचे मन हरण केले ते आपणच!”

ते सर्व एकूण घेतल्यावर गंधर्व राज-कन्येला वाढलं की आता त्या पानवाक्या

